

Szücs Alajos

BÉKÉS MEGYE KOMMUNISTÁI ÉS DOLGOZÓ NÉPE
A DEMOKRATIKUS ÁTALAKULÁSÉRT ÉS A 3 ÉVES
UJJAÉPÍTÉSI TERV SIKERÉÉRT

/Doktori értekezés/

Témát adta: József Attila Tudományegyetem
Tudományos Szocializmus Tanszék

Szeged 1975.

A közigazgatás megszervezése, a politikai élet megindítása a megyében

Békés megyét a felszabadító Vörös Hadsereg alakulatai 1944 szeptember 23-án Battonya térségében érték el, és október 6-ra az egész megye felszabadult.

E történelmi esemény a megye életének is legjelentősebb korszakát nyitotta meg, nagy gazdasági, társadalmi változás folyamatát indította el.

A "Viharsarok" forradalmi hagyományai nyomán a Kommunista Párt vezetésével igen rövid idő alatt indult meg a demokratikus rend kialakítása. Elsők között kezdte el a megye népe az újjáépítést, az új hatalom megteremtését. A kommunisták kezdeményezésére létrehozták a különféle népi szerveket, és megszervezték a karhatalmat.

A kommunisták, a volt 19-es vörös katonák, a szociáldemokrata és szervezett munkásság, valamint az illegális kommunista mozgalommal kapcsolatban álló földmunkás szervezetek, agrárproletárok és baloldali nézeteket valló értelmiségiek ismerték fel elsőnek a felszabadító hadsereg előrenyomulása után kialakult új helyzetet, lehetőségeket.

Ezt példázza az 1944. október 11-én megjelentetett, a békéscsabai Alföldi Népújság első számában - három nyelven /magyar, francia, szlovák/ - közzétett nyílt levél is.

"Nyílt levél Malinovszkij tábornagy úrhoz!

Tábornagy Ur! 1944. október 6-án a Vörös Hadsereg csapatai diadalmasan bevonultak városunkba. Mi tudjuk, hogy a fegyveres magyar hatalom ellenségként állott szemben az Önök haderejével. De az ellenség csak a magyar uralkodó rendszer volt, és soha nem a magyar nép, melynek a hatalomtól csak elnyomás jutott osztályrészül. A magyar parasztság, munkásság és a dolgozók soha nem akartak háborút, és akaratuk ellenére állították szembe a hatalmas szovjet birodalom munkás-paraszt népével, mely ennyi véráldozattal vívta ki a maga számára a szabadságot és a politikai és emberi jogokat.

Ha vétke van ennek a magyar népnek, úgy egyedüli bűne az, hogy nem volt ereje lerázni az elnyomókat és kezébe venni az ország sorsát, amelyet verejttékes munkával ő tartott fenn. Ezért kell most bünhődnie. Amikor a Tábornagy Ur csapataival, mint élet és halál ura, bevonult városunk falai közé, megértést és könyörületet kérünk a város békeszerető népe számára. Mert ez a nép még a háború sodrában is részvétet és megértést mutatott minden ellenféllel szemben, és utálattal fordult el minden embertelenségtől.

E város lakosainak jelentős része szlovák anyanyelvű. Tudjuk, a felvilágosodott szovjet birodalom nem ismer semmiféle fajelméletet. De talán mégis közelebb áll hozzá az a nép, amelynek nyelve és lelkilete olyan sok hasonlóságot mutat fel az ugyancsak szláv, orosz néppel.

A győző kezében vagyunk. Elnézést és könyörületet kérünk a győzőtől.

Tábornagy Ur és vitéz csapatai oltalmába ajánljuk magunkat.

Mély hódolattal Békéscsaba város lakosai." ¹

A szovjet parancsnokságok intézkedéseikkel nagymértékben járultak hozzá, hogy a megye területén viszonylag gyorsan és zökkenőmentesen induljon meg a közigazgatás, kezdődjön meg a közállapotok rendeződése. Jellemző vonása volt, hogy a kiadott intézkedések a hazai adottságok és sajátosságok, szervezeti keretek jogfolytonosságát tartották meg.

Mivel akkor még központi hatalom nem létezett, a helyi közigazgatási és államhatalmi munka a szakirányú végrehajtási feladatokra szorítkozott. Ezt vállalta és ennek megfelelően létrehozta népi hatalmi szerveit a dolgozó nép, melynek fegyveres oltalmazója kezdetben a szovjet hadsereg volt.

A kialakult új helyzetre egyedül az MKP Készült fel, és a munkáosztály, az egész dolgozó nép érdekeit kifejező programmal, koncepcióval rendelkezett, helyesen választa fel a magyar nép sorsát, jövőjét.

1. Alföldi Népújság, 1944. október 11.

- A levél magyar, szlovák, francia nyelven jelent meg, mivel képzett orosz fordító nem állt rendelkezésre, valamint ciril betűs írógép sem volt.

A program közvetlen célja a népi demokratikus forradalom győzelmének kivívása volt, amely a kommunisták vezette népfront-politikában teljesedhetett ki. Az első kommunista pártszervezet Békéscsabán alakult meg 1944. október 8-án, október 20-ig mintegy 17 városban és községben jött létre kommunista pártszervezet. A megye nagyobb szervezetei hamar kapcsolatba kerültek az MKP külföldi Központi Vezetőségével. 1944. október 9-én érkezett a megyébe Vas Zoltán. Az MKP felső vezetését képviselő Vas Zoltán választa fel a szabad, demokratikus és békés építő munka országát, az új, népi demokratikus Magyarország megteremtését. Ez egyben magában foglalta és előmozdította a munkás-paraszt szövetség gazdasági, politikai alapjainak kialakítását.

Vas Zoltán megyében való politikai tevékenységének eredményeként tisztázódtak a politikai, gazdasági célok, útmutatásaival meggyorsította a politikai tisztánlátást, a társadalmi élet konszolidálódását. Néhány helységtől eltekintve ezek hatására alakultak meg a többi párt helyi szervezetei, ugyanakkor a kommunisták nagy erőfeszítéseket tettek a Magyar Frontba tömörült pártok kialakítására.

Békés megyében kialakult népi, forradalmi szervek a demokrácia gyakorlásának élő színterévé váltak, e szervezeteken keresztül egyre nagyobb tömegek kapcsolódhattak be a közügyek intézésébe, a helyi hatalom gyakorlásába.

Ugyanakkor a központi hatalom és államigazgatás kiépülésével a koalíciós kormányon belül, s ezzel paralell a helyi államhatalmi szerveken belül is, a demokrácia értelmezésében egyre élesebb ellentétes nézetek bontakoztak ki. Így jött létre Békés megyében is a népi demokrácia vagy polgári demokrácia kérdésének éles konfliktusa.

E kérdés megoldását Erdei Ferenc belügyminiszter igen fontosnak tartotta. A közigazgatás ideiglenes rendezését többek között az alábbiakban fogalmazta meg:

"Nincsen kitaposott útja az önkormányzati rendszernek - el kell tehát indulnunk a népi önkormányzat új és járatlan útján, hogy az új ország, és az új demokratikus közigazgatás kiépülhessen. A magyar nép mindenütt a felszabadított területeken már elindult ezen az úton. Nemzeti bizottságok alakultak. Az új demokratikus kormánynak nem lehet más útja az államszervezet és a közigazgatás helyreállítása és kiépítése felé, minthogy alapul veszi ezeket a népi önkormányzati szerveket, egységesíti, összekapcsolja őket és általános rendelkezésekkel szabályozza működésüket."²

A Magyar Kommunista Párt a nemzeti bizottságok kérdését illetően a leghatározottabban ellenezte, hogy a népi önkormányzati szerveket kormányrendelet szabályozza.

A párt vezetői a nemzeti bizottságok alapvető feladatának tartották a kormányhatározatok értelmezését, végrehajtásában pedig a segítséget hangsúlyozták. Természetes, hogy a nemzeti bizottságok feladatkörét szabályozni kell a népi demokratikus forradalomban, fel is kell lépni esetleges túlkapásai ellen, de erről a demokratikus pártoknak kell gondoskodniuk.

Békés megyében - mint már korábban is szó esett róla - a kommunisták a megye felszabadulása után közvetlenül vállalták a kezdeményező szerepet a közigazgatás területén. Helyesen értelmezték az új közigazgatási állami feladatokat, melyben nem kis jelentőségű az a tény, hogy abban az időszakban kommunista vezetők - Szabek András, később Keresztes Mihály - voltak a főispáni tisztben, és álltak a megye élén.

Tehát a nemzeti bizottságok tevékenysége a megyében a népuralom tartós biztosítására, megtartására összpontosult, mely bázisa lett a demokratikus forradalmi átalakulásnak. Új szervezeti formát jelentettek a tömegek mozgósításában. Koalíciós jellegüket megtartva a forradalmi átalakulásban igen jelentős és döntő szerepük volt, mert átfogták az állami élet minden területét, védték a közrendet, és elindították a termelést.

A nemzeti bizottságok munkájának jelentőségét a Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusának határozata az alábbiakban fogalmazta meg: "Az ország felszabadulása nemcsak a régi rendszer összeomlására vezetett, hanem új, hatal-

nas népi erőket is mozgásba hozott. A munkásosztály és a parasztság saját kezdeményezésére és saját erejével látott hozzá a gazdasági és az állami élet megindításához és újjászervezéséhez. Abban a szinte légüres térben, amely a régi rendszer csúfos bukása után keletkezett, a munkásosztály és a parasztság volt az egyetlen szervezett államépítő és államvezető erő.”³

3. MKP és az SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth Könyvkiadó 1967.

- A Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusának határozata /1946. szeptember 28-tól október 1-ig/ 266.1.

A demokratikus újjászületés, újjáépítés beindulása
Békés megyében

Békés megyében nagy lelkesedést váltott ki az MKP 1944. november 3-án kiadott "Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja", mely a földreform végrehajtását jelölte meg országos érvénnyel.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány földreform-rendelete /1945. jan. 17./ három nappal később jutott el különféle nyomtatványok, plakátok formájában megyénkbe. Ennek következtében hatalmas lendülettel indult meg a rendelet propagandája, melyben a kommunisták, a parasztpárti szervezetek, földmunkás szakszervezet vállaltak szerepet. E fontos gazdasági, politikai és közigazgatási kérdés irányítása, gyors radikális megvalósítása a kommunista Szobek András főispán kezében összpontosult. Ez tovább erősítette a nemzeti bizottságok tömegbázisát, a kommunisták vezető szerepét, kezdeményező erejét. A földreform - mint egyik alapvető kérdés - gyors és radikális végrehajtása hozta meg az alapvető nagy változást Békés megye agrárproletariátusa, szegényparaszsága számára. Az akkori vármegyében összesen 136.833 kh földet osztottak ki 20.017 földigénylő között. A családtagokkal együtt kb 100 ezren jutottak földhöz.

A megye újjáépítésének teljes kibontakozását természetesen nagyban befolyásolták a reakciós erők fokozódó támadásai a földreform, a munkás egységfront, az új demokratikus Magyarország alapjainak lerakása ellen. A Magyar Kommunista Párt ellentámadást indított, és támaszkodva az országban lezajló népmegmozdulásokra, az 1945. március 5-én megalakult Baloldali Blokk győzelmét aratott felettük.

A földreform megvédése és a párt stabilizációs törekvése erőteljesen érintette a megye dolgozóit, mert Békés megye gazdasági strukturáját tekintve agrár jellegű terület volt, az ipari szerkezete pedig szinte teljes egészében a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódott. Az MKP megyei vezetőségének, a pártszervezetek agitációs és felvilágosító munkájának nagy segítséget adott a Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusán elfogadott mezőgazdasági programtervezete. ⁴

A dolgozó parasztság, a törpe és újbirtokosok körében kedvező visszhangra találó programtervezet nyomán és szellemében dolgozta ki az MKP megyei bizottsága Békés megyére vonatkozó agrárprogramját. ⁵

4. MKP és az SZDP határozatai 1944-1948. Kossuth Könyvkiadó 1967.

- A Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusán elfogadott programtervezet a mezőgazdasági termelés fejlesztésére és a dolgozó parasztság helyzetének megjavítására /1946. szept. 28-okt.1./ 276-290. 1.

5. MKP Békés megyei Bizottságának agrárprogramja a 3 éves terv keretében /1946/
MSZMP Békés m. Archivum MKP fond. 2. ö.e. 55.

A tervezet első részében mozgósítja a parasztságot annak végrehajtására, erősíti bennük, hogy igazságos ügyük, érdekeik egyedüli képviselője a Magyar Kommunista Párt.

"Az MKP a parasztság pártja is. - Felszabadulás után mindent elkövetett a párt a földreform gyors megvalósítása érdekében. A nincstelen, elnyomott vagy túlságosan kevés földdel bíró parasztok 100 ezreit elégítette ki az új demokratikus kormány."⁶

Világosan és egyértelműen mutatja meg a magyar mezőgazdaságban addig elért eredményeket, valamint az új gazdaságpolitika megvalósításának céljait, eszközeit.

A feladat végrehajtása azonban nem volt könnyű, hiszen a háborúban óriási veszteség érte mind az ipart, mind a mezőgazdaságot. Az állatállomány jelentős részét elvitték vagy elpusztították. Az igavonó állatok hiányában a munkák is akadostak, a húsellátásban, élelmiszerek előállításában is komoly nehézségek jelentkeztek. Annak ellenére, hogy az ipari üzemekben beindult és megnövekedett a termelés, a parasztságnak nem tudta biztosítani az olcsó és elegendő mezőgazdasági gépeket, nem tudta megfelelően ellátni műtrágyával, amely tovább csökkentette a föld termőképességét.

Még az is nehezítette a termelés zavartalanabb kibontakozását, hogy az ipari nagytőke - ragaszkodva hatalmához - igyekezett nyomást gyakorolni a régi kisbirtokokra, újgazdákra és középbirtokosokra. Ebből a nehéz gazdasági helyzetből a kivezető utat a belterjes gazdálkodásra való áttérés jelentette.

Az MKP Békés megyei Bizottsága a megye elismert és legjobb uttörő munkát végző parasztjainak tapasztalataira építve mozgósított a program eredményessége érdekében, hiszen a megye parasztsága igen jelentős tényező volt az ország gazdasági életében. A földreform megvalósítása már megadta azt a lehetőséget, hogy az újgazdák és földhözjutottak felhagyjanak az elavult termelési módszerekkel, annál is inkább, mivel a megye földje elsőrangú a belterjes gazdálkodás megvalósítására.

"A legkülönbözőbb kerti növények termesztésére alkalmas. - Oly mennyiséget tudunk majd termelni az értékes növénymagvakból, amelyekkel az ország szükségleteinek jelentős részét ki lehet elégíteni és Európa különböző piacait is elláthatjuk.

Bebizonyított tény, hogy már a kerti növények termesztésére áttért gazdaságok 1 kh földből nagyobb jövedelmet érnek el, mint a külterjesen gazdálkodó gazdaságok 8-10 holdján."⁷

A megyei agrárprogram részletesen elemzi a beltér-
jes gazdálkodás szempontjából fontos területeket, amely-
nek segítségével főbb vonásaiban - majd részletében is -
kirajzolódik a megye várható mezőgazdasági strukturája,
ami alapja lesz az újjáépítést befejező, az egész megye
gazdasági, társadalmi életét átfogó 3 éves tervnek.
Mindez az alábbiakban igazolható:

- A tervezet sürgette a folyók mentén elterülő gaz-
daságokat, hogy gyors ütemben térjenek át a konyhakerté-
szetre és gyümölcsstermesztésre. Új csatornahálózat épí-
tésével és víztárolók létesítésével a folyóktól távolabb
eső területeken is biztosíthatják a növények számára
szükséges nedvességet.

- Az állatállomány dinamikus szaporítását a takar-
mánymagvak termelésével kell és szükséges biztosítani.
Ez a parasztság jövedelem-emelkedésén túl az ipar szá-
mára is nagyobb mennyiségű nyersanyagellátást biztosít.
/állati bőrök, szőrök, ruházati és lábbelikhez szükséges
alapanyagok./

A mezőgazdasági kulturák termelési skálájának ki-
bővítése, - hagyma, kőmény, cukorrépa, gyógynövé-
nyek termelése - tehát nemcsak a megye dolgozó paraszt-
ságának életkörülményeinek javítását, hanem az ország
dolgozóinak magasabb színvonalú ellátását is célozza.

A programjavaslat a korszerű mezőgazdasági termelés általánossá válásához megfelelő közlekedési hálózat fejlesztését irányozta elő, hogy mind a megyén belül, mind pedig a szomszédos megyékkel illetve országrészekkel fenn tudja tartani az intenzív kapcsolatot, a szállítás költségeit csökkentse, a fogyasztókat minél frissebb áruval lássa el. A legelső lépés volt a vasúti hálózat kiépítésének kivitelezése azokon a helyeken, /járásokban/ ahol az egyes települések megközelítése igen nehézkes volt. Legfontosabb tannivaló volt ezen a téren a 10 ezer lakosú Bucsá község bekapcsolása a forgalomba Szeghalom vagy Karcag irányába, mivel a legközelebbi településtől 22 km távolságra esik vasútvonal nélkül. Új vasútvonal építése vált szükségessé Kondoros-Szarvas-Békéscsaba, valamint Békésszentandrás-Öcsöd között, mert ezeket a helységeket csak kerülő úton lehetett megközelíteni.

A közlekedési és szállítási koncepció számításba vette a Körös folyók nyújtotta lehetőségeket is, sőt a Maros és Körös folyók között felépítendő csatornával is élénkebbé, egységesebbé kívánta tenni a megye gazdasági, társadalmi, politikai életét.

A megye agrárprogramját az tette teljessé, hogy a korszerű mezőgazdaság létrehozásánál számításba vette a mezőgazdaság iparosításának szükségességét is.

Ennek egyedüli feltétele a mezőgazdasági gépgyártás állandó ellenőrzésének megvalósítása, a megye területén kisebb mezőgazdasági gépgyárak létesítése.

Az MKP megyei Bizottságának tervezete tehát komplex módon jelölte meg Békés megye parasztságának a belterjes gazdálkodásban rejlő nagy gazdasági és társadalmi változást és felemelkedést jelentő célját. Ugyanakkor a felvázolt célokkal egyetemben meghatározta a megye dolgozó tömegeinek helyét és szerepét az ország gazdasági életében, sőt a külgazdasági kapcsolatok kiszélesítésében.

"A közeli években a mezőgazdasági termék nagy része egyre fokozottabb mértékben kerül külföldön forgalomba. A körülöttünk lévő államok már a tervszerű gazdálkodás útjára léptek, ez a tervszerűség jelentkezik az értékesítés terén is.

Nálunk is ki kell venni a magányosok kezéből a külkereskedelem jogát ...

A mezőgazdaság gépesítése az egész világon lázas tempóban folyik. Ennek előrehaladásával nemcsak könnyebbé válik a munka, nemcsak rövidebb lesz a munkaidő, hanem a termelési költségek olcsóbbodásával a parasztság szociális és kulturális életszínvonala is emelkedni fog." ⁸

8. A MKP Békés megyei Bizottságának agrárprogramja a 3 éves terv keretében /1946/

A megye gazdasági, társadalmi és politikai helyzete,
küzdelse az agrárprogram megvalósításáért

A megye dolgozó népe nehéz körülmények között kezdte el a program megvalósítását. 1947-ben korán köszöntött be a tavasz, melynek eredményeként teljes erővel indult be a mezőgazdasági munka. Folyamatosságát azonban nagyban akadályozta a vetőmag hiánya, vagy megkésett szállítása, a parasztságot nagyban foglalkoztatta az is, hogy a megérkezett vetőmagért szükséges pénzt miből teremtik elő. A megye számára kevés árpa, rozs érkezett, a többször is beígért dán árpa vetőmagot, csehszlovák vetőburgonyát sem kapták meg a parasztok. Nem sokat enyhített - a kormány által a megyében tárolt készletből - felszabadított vetőmag céljára felhasználható mennyiség sem, mert részben nagyon kevés volt, részben nagyon drágán adták.

"A 10 Ft előfizetésével a paraszt tulajdonképpen 25 kg árpa vagy rozs árát fizeti meg, az új termésből még 20 kg-ot kell adnia q-ként, ez azt jelenti, hogy 1 q vetőmag helyett 1,45 q gabonát kell visszaadnia. Ez igen súlyos feltétel, több helyen a szegényparaszság lebeszéli egymást a kölcsönről, akik fel is veszik csak fogcsikorgatva teszik, arra gondolva, hogy az új termésből alig marad valami számára ilyen uzsora és súlyos adósság feltétele mellett." ⁹

9. MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
"A megyei titkár havi összefoglaló jelentései"
fond. 2. lo. 8.e./1946-1948/
MSZMP Békés megyei Archivuma

Ennek ellenére a megye vezetői a munka lendületéből azt a következtetést vonták le, hogy nem marad megműveletlen föld Békés megyében. Természetesen ehhez nagyban hozzájárult az is, hogy az MKP megyei vezetősége, a vármegye főispáni hivatala alá tartozó közigazgatási szervek, valamint a Vármegyei Gazdasági Felügyelőség mindent elkövetett a vetőmag, - és időközben jelentkező üzemenyag - hiány felszámolására előnyös mezőgazdasági kölcsönök útján is. Itt kellett megbirkózniuk olyan jelenséggel például mint a kulákság népellenes manipulációi, akik a többi párt mögé bújva igyekeztek elszabotálni a gabona-szolgáltatást, az olcsó vetőmaghitelek folyósítását.

A megye kommunistái a gabona gazdálkodás sikeréért folytatott harcuk mellett állandó és jelentős propaganda munkát folytattak a belterjes gazdálkodás beindítására, majd kiterjesztésére. /Ebben a vonatkozásban a többi párt is tett valamelyest./ Hatása rövid időn belül jelentkezett, egyedül a békési járásban 1.000 kh-at ültettek be különféle nemesített vetőmagokkal. A talajjavításra 1,5 vagon műtrágyát szereztek be és használtak fel, de az egész megyében nagy volt az érdeklődés a nemesített vetőmagok iránt, mert mindet felvásárolták. Ugrásszerűen megnőtt a rizs vetésterülete, ennek jelentős része a földműves szövetkezetek kezében volt, más részét több parasztgazda összefogásával - szövetkezeti forma nélkül - kollektíve művelték meg. A rizs vetőmag zavartalan ellá-

tása érdekében az MKP megyei szervezetei a sajtóban osztorozták a Földművelésügyi Minisztériumot, melynek nemcsak az lett az eredménye, hogy a parasztság jó vetőmaghoz jutott, hanem egyre mélyebbé, szilárdabbá vált a bizalmuk a Kommunista Párt politikája iránt. Kora tavasszal már kb a vetésnek 95 %-át biztosították, tehát a parasztság teljes odaadással dolgozott azért, hogy minden talpalattnyi földet megműveljenek. Tovább fokozta a munkakedvet a törpe- és kisbirtokosok körében, hogy a kiutalt 5 millió Ft mezőgazdasági kölcsönből ők is részesültek. Hatására jelentős területeken kezdték meg a konyhakerti növények, aprómagvak, cukorrépa stb. termesztését.

A lelkes és áldozatos tavaszi mezőgazdasági munkák eredményeit azonban erősen veszélyeztette a mostoha időjárás. Igen kevés csapadék hullott, /április-május/ - főleg a megye északi részén - ennek következtében a terméskilátások nem voltak valami biztatóak. Különösen a tavaszi árpa, kukorica, burgonya sinylette meg, mivel a száraz földbe vetve gyökeret nem igen tudtak eresztetni. /A terméskilátásokat illetően gyöngébb várható, mint az elmúlt évben./¹⁰ Az egész megyében mindössze 16-20 mm eső esett, s ez a parasztság körében egyre nagyobb elkeseredést váltott ki. A helyzeten az sem változtatott inkább ellenérzést váltott ki a parasztság között, -

10. MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
"A megyei titkár havi összefoglaló és időszaki jelentései." fond. lo. ö.e. /1946-1948/
MSZMP Békés m. Arch.

hogy bár késve, megjött a 450.000 Ft-os zöld hitel, melyhez egyrészt nehezen jutottak hozzá, másrészt 1-2 hónapra kaphatták csak. Az egész megye területén feszültségek jelentkeztek a házhelyek parcellázásának elhúzó-dása miatt is /Gyulán 800 ember tüntetett/. Az elkobzott uradalmi birtok feleslegessé vált épületeinek lebontá-sát a megyei Földhivatal nem engedélyezhette, így sok újgazda nem juthatott épületfához, különféle anyagokhoz, hogy új házat tudjon építeni. A kommunisták eredményes harcot vívtak a földek telekkönyvezésének ügyében, de így sem tudták teljes mértékben ellensúlyozni az egyre növekvő és sokrétűbbé váló gazdasági gondokat. Az MKP megyei szervezeteinek többek között olyan súlyoskérdés-ben kellett vállalniuk a megoldás terhát, mint a megye kenyérellátása. Május hónap végére hivatalosan mindenütt kifogyott a kenyérliszt, csak ott tudtak kenyeret adni az ellátatlanoknak, ahol valamilyen manőver folytán a helyi hatóságok ezt megoldották. Jó néhány községben - főleg a szeghalmi járás területén - napokon keresztül nem tudtak kenyeret osztani. A vármegye Közellátási Fel-ügyelősége mindent elkövetett a probléma megoldása ér-dekében, bevallási és szállítási kötelezettségének ele-get tett, de minden hónapban 20-25 ezer fővel kevesebb kapott kenyérgabona kiutalást, mint amennyi ellátatlan ténylegesen volt. A helyzetet nehezítette az is, hogy a gabonabeváltó nagykereskedők, molnárok manipulációi foly-tán 60 vagon gabona fekete úton eltűnt.

Késő tavasszal enyhült némiképp a kenyérgond a konyhakerti növények és gyümölcsök megjelenésével, mert a parasztcsaládok táplálkozási lehetősége mennyiségileg és minőségileg kibővült. Ugyanakkor a megye dolgozó lakosságát ez ellentmondásosan érintette. Egyrészt a zöldség és gyümölcs magas ára nem tette lehetővé a dolgozó tömegek számára annak megvásárlását, fogyasztását, csak a jobbmódú rétegek juthattak hozzá. Másrészt a parasztság egyes rétegeinek pénztelenségét a magas árak megszüntették, viszont a szegényparaszság helyzetén ez mit sem változtatott, mert kevés veteményt tudott értékesíteni, s ebből adódóan az alacsony jövedelméből a szükséges rendkívül magas árfekvésű iparcikkek nem tudta megvenni. A drágaság elleni harc eredménye az volt, hogy az árak nem emelkedtek tovább, de a magas árakat nem sikerült letörni. Az MKP megyei titkára így jellemezte a problémát:

"A dolgozó rétegek elkeseredése a nehéz helyzet miatt meglehetősen nagy és innen alulról nem is lehetséges az árletörés harcát lefolytatni, ebben csak segíteni tudunk a fővárosnak, mert ott dől el a kérdés. Bekapcsolódás pártunk és tömegszervezeteink, valamint a hatóság részéről megtörtént, habár óvatos formában, mert okulnunk kellett a Forint Bizottságok munkájából, melyek a parasztság ellen mentek, a nagy- és kiskereskedők, gyárosok ellenőrzése majdnem kudarccal volt egyenlő. Itt központi intézkedésre van szükség." 11

11. Az MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
"A megyei titkár havi összefoglaló és időszaki jelentései," fond. 2. lo. ö.e. /1946-1948/

Egyedül a 100-200 holdas parasztlak termelő munkájában jelentkezett un. passzív demokrácia ellenes magatartás részben úgy, hogy kenyérgabonából önellátásra rendezkedtek be, részben pedig a fekete piacokon igyekeztek egyes termékek értékesítésével magas jövedelekre szert tenni. "A demokráciával való szemben állásukat - amit előidézt a mezőgazdasági munkásság intézményes védelme, kollektív szerződések, társadalombiztosítások, a szocializmus eljövételétől való félelem, illetve a kolhoztól való félelem - mutatja az a körülmény, hogy jobb és tökéletesebb felszorelésük ellenére kevesebb gabonahozamot hozt ki holdenként, mint amennyit az újjazda rendkívül mostoha körülmények között produkál." 12

A vármegye nehéz gazdasági helyzetéről még átfogóbb képet kapunk, ha főbb vonalaiban megvizsgáljuk az ipar akkori helyzetét és fejlődésének, termelési folyamatainak állapotát. Természetesen a megye iparában jelentkező problémák kihatással voltak a parasztság társadalmi, gazdasági és politikai tevékenységére, hangulatára. Annak ellenére, hogy abban az időben nem volt számottevő az ipar aránya, a mezőgazdaság nem nélkülözhetette folyamatos termelését és a forgalom kiszélesítését. Erre az időre a gyárakban is beindult az újjáépítés, a tönkrement

12. Az MKP megyei szervezet vezető testületének iratai: "A megyei titkár havi összefoglaló és időszakai jelentései." Fond. 2. lo. ö.e. /1946-48/ MSZMP Békés m. Archivum

gépeket megjavították, üzembehelyezték, azonban a termelés kiszélesítésére a tempó nem volt elég gyors ütemű. Hozzájárult még ehhez a szén és általában a nyersanyagok beszerzésében jelentkező nehézség is. A racionalizálás nem váltott különösebb problémát a munkásság körében, ez lényegében nem befolyásolta az ipari munkásság termelési kedvét. Annál feszültebb és nehezebb volt a helyzet a kisipar területén. A kisipari termelés nehezen tudott talpraállni, a kisiparosok alig vagy egyáltalán nem tudtak eleget tenni adózási kötelezettségeiknek, műhelyeik kongtak az ürességtől, anyagellátásuk nem rendeződött, felszereléseik sem voltak kielégítőek. Helyzetük a tavaszi mezőgazdasági és építőipari munkák beindulásával valamelyest enyhült.

A vármegye gazdasági életének egészét - mind mezőgazdasági, mind ipari, közlekedési, forgalmi stb. strukturáját - az újjáépítés folyamatának eredményeit és nehézségeit nem kis mértékben befolyásolta a foglalkoztatottság színvonala is. A Horthy-rendszer ezen a téren is súlyos örökséget hagyott maga után. A munkanélküliség - még ebben az időben is - komoly méreteket öltött. Kiterjedt általában az ipari, építőipari, a mezőgazdasági dolgozókra és kubikusokra egyaránt. Elég nagy volt a szegényparasztság körében a munkanélküliség, s főleg az újonnan földhözjutottak éltek nehéz viszonyok között.

A tavaszi hónapokban beindított közmunkákkal /új útszakaszok, bekötőutak, vasútvonal stb./ sem sikerült teljes mértékben felszámolni a munkanélküliséget. Az MKP megyei vezetői és a főispáni hivatal mindent megtettek annak érdekében, hogy a súlyos problémát megoldják. A kormány 1,5 millió Ft kölcsönt folyósított /1947. májusában 400 ezer Ft-ot már megkapott a vármegye/ erre a célra. A Tótkomlós és Békéssámsen között 12 km-es szakaszon új vasútvonal építését indították be, s így néhány hónapra 250-300 kubikusnak biztosítottak munkát. Az igaz, hogy a nyári hónapok közeledtével a különféle építőmunkák és a mezőgazdasági munkák megnövekedésével nagymértékben csökkent a munkanélküliek száma, de egyes iparágaknál, mint pl. a malomipari munkásság körében, aratásig növekedett a számuk. E kérdés fontosságát Keleti elvtárs, az MKP megyei titkára így összegezte május havi jelentésében: "Ez igen súlyosan érinti gazdasági életünket, s rányomja bélyegét politikai életünkre is. Nehéz politikailag meggyőzni azokat a tömegeket, amelyek hónapok vagy évek óta kereset nélkül vannak.

....Összefoglalva: általánosságban a problémák adóttak, azonban aratásig és a 3 éves terv megindításáig terjedő időt nagyobb baj nélkül átéljük, utána már jelentős javulás várható. A 3 éves terv sikerében való bizakodás minden dolgozó társadalmi rétegben egyaránt nagy és türelmetlenül várják annak megindítását." ¹³

¹³ MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
"A megyei titkár havi összefoglaló és időszakos jelentései" fond. 2. lo. ö.e. /1946-1948./
MSZMP Békés m. Archivum

A gazdasági életben jelentkező nehézségeket a reakciós erők politikai téren is igyekeztek kiaknázni. Annak ellenére, hogy a megyében nem volt erős bázisuk, a politikailag még képzetlen paraszti és más társadalmi közegek tudatában egyes helyeken sikerült átmenetileg zavart keltetniük.

A tavaszi munkák beindulása után a bel- és külpolitikai események iránt csökkent a dolgozó tömegek - főleg a parasztság - érdeklődése. Az összeesküvők ellen hozott ítéletet a megye dolgozói enyhének tartották. A kora tavaszi hónapokban /március-április/ a kommunista pártokomoly erőfeszítéseket tett a tömegek mozgósítására, hogy politikailag aktivizálódjanak a Kisgazda Párt demokrácia ellenes taktikájával szemben. A Független Kisgazda Párt támadásának egyik fő célpontja az ország újjáépítését és a demokrácia teljes győzelmét jelentő 3 éves terv célkitűzései, annak sikeres teljesítése volt. Azzal agitáltak, hogy az MKP teljesen figyelmen kívül hagyta a parasztság érdekeit a tervben, és csak az ipari munkásság életszínterének felemelésére gondolt. E kérdést úgy magyarázták, úgy agitáltak, mintha sok ezer paraszt tisztában lenne azzal, hogy az MKP a 3 éves tervet a rovásukra szeretné volna megvalósítani, s ezt a Független Kisgazda Párt okadályozta meg. A nyílt uszítás azonban nem járt teljes sikerrel, mert a kommunisták politikai aktivitása, agitációs munkája következtében ellensúlyozni tudták

a többségi párt támogatását, és helyes taktikával /a többi pártot is/ rákényszerítették az együttműködésre. A surlóási felületek megszüntetésére többek között eredményes lépés volt a Békéscsabán megjelenő "Alföldi Népszerűség" című napilap felelős szerkesztőjének, Ságodi Józsefnek a leváltása. Az MKP megyei vezetői a pártközi béke érdekében tisztázták és bebizonyították B Szabó kiskgazdapárti vezető reakciós magatartását, politikai tevékenységét. Bizonyítékok birtokában - a három baloldali párt és szakszervezetek képviselői jelenlétében - zártkörű megbeszélésen kényszerítették meghátrálásra a Független Kiskgazda Párt vezetőit, akik megkísérelték pártjuk politikájának helyességét igazolni a paraszti tömegek előtt, de orfeszítéseik nem jártak sikerrel a falvakban. A dolgozók figyelmüket a kiskgazdapárti gyűlések helyett inkább a sürgős mezőgazdasági munkára fordították.

A jobboldali reakció támadásainak fegyvertárához tartozott a szovjet-ellenesség is. Különféle rémhírekkel igyekeztek a lakosság figyelmét elterelni, késleltetni az építő munkát.

"A hadifoglyok hozzátartozóinak mindenütt azt híresztelték, hogy a kommunisták 6 évre adták el a hadifoglyokat az oroszoknak, egyik szavukban biztatják a népet, ne féljen: az angolok rövidesen beavatkoznak Magyarország belügyeibe, másik szavukkal ijesztgetik,

hogy az oroszok fogják megszállni Magyarországot." 14 Sajnos helyenként az említett, illetve idézett rémhírek táptalajra találtak, mint pl. Szarvas község esetében, ahol április 4-én egy incidens nyomán a helyi Kisgazda Párt szervezete 3.00 főnyi szovjetellenes tüntetést tudott felvonultatni. A reakció propagandája a munkások körében is jelentkezett. A szakszervezet megfelelő fizetési feltételek biztosításával jelentkezéseket vett fel Kárpát-Ukrajnába, Jugoszláviába építő munkára. A hetek óta hirdetett munkahelyekre Békéscsabán és Orosházán csak a jugoszláviai állásokat fogadták el. Ennek oka az volt, bár nyíltan nem merték kimondani, hogy az építőipari munkásokat visszatartja az a "hir" miszerint Kárpát-Ukrajnából nem engedték őket beza.

Az MKP és a baloldali pártok közötti kapcsolat általában megfelelő volt, inkább egyes vezetők részéről történtek burkolt támadások a párt országos és helyi politikája ellen. Ilyen volt például Hegyesi János parasztpárti képviselő is, aki erősen paraszt-soviniszta volt, és megnyilatkozásában a parasztokat igyekezett szembeállítani a munkássággal, a fővárosban nem látott mást csak kávéházban ülő urakat.

Az MKP megyei vezetői és helyi szervei nagy és körültekintő munkát végeztek mind a baloldali pártokkal

14. Az MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
"A megyei titkár havi összefoglaló és időszakai jelentései" fond. 2. lo. ö.e. /1946-1948/
MSZMP Békés m. Arch.

való együttműködés, mind pedig a reakciós erők leleplezése és felszámolása terén. A megyei reakció - országos központjaiktól támogatva - minden lehetőséget és politikai, társadalmi fórumot igyekezett kiaknázni, hogy a megye túlnyomórészt paraszti tömegei között zavart kelthessen. Ebben megfelelő támaszra találtak a katolikus klérusban is. A Sulyok-párt is megpróbálkozott tért nyerni a megyében, de kísérlete teljes kudarccal végződött. Annál élénkebb volt a politikai harc a szabad vallásgyakorlás kérdésében. A Független Kisgazda Párt sorozatos veresége után abbahagyta ugyan a lázítást, a probléma súlypontja az iskolák vezetőire és az egyházi vezetők körére helyeződött át. Ortutay felhívása nyomán megkezdődött a szülői értekezletek sora. Az értekezleteket olyan időpontban rendezték /hétköznapokon/ amikor a férfiak dolgoztak, akik amúgy sem tanúsítottak e kérdés iránt különösebb figyelmet, így az asszonyokra gyakorolva nyomást, megszavaztatták a szabad vallásgyakorlás ellenes határozatot. A legnagyobb aktivitást a papság fejtette ki. Különféle esti összejöveteleken előadások formájában igyekeztek meggyőzni és megfélemlíteni az embereket. A kommunista szülők - ha részt tudtak venni az értekezleteken - felszólaltak a szabad vallásgyakorlás bevezetése mellett, sajnos kezdetben nem nagy sikerrel.

1947 tavasza tehát súlyos, de nem reménytelen gazdasági problémák megoldását, politikai és ideológiai harcot követelt a vármegye kommunistáitól és haladó

közvéleményétől, nem utolsó sorban a szerény létszámú ipari munkásságtól. Békés megye társadalmi, gazdasági és politikai életében nagy változást, előrelépést hozott a Kommunista Párt 1947. május 9-i pártközi értekezlete, majd az ugyanazonnap tartott angyalföldi nagygyűlés. A Kommunista Párt a pártközi értekezleten és a nagygyűlésen egyaránt követelte a Nemzeti Bank, valamint a három legnagyobb bank államosítását, mint a 3 éves terv megvalósításának előfeltételét jelentő fontos intézkedést. A "Népszava" cikk formájában tartalmazta a Szociáldemokrata Párt válaszát a Kommunista Párt követelésére. /Ténylegesen az SZDP vezetősége május 12-én foglalt állást a cikkhez hasonló értelemben, majd 1947. május 23-i határozatában hivatalos dokumentumnak ismerte el./¹⁵ A kiadott közleményben többek között ezeket olvashatjuk:

"Napirendre került a bankok ügyvitelének a három éves terv keretébe történő beillesztése és a pártnak ezzel kapcsolatos állásfoglalása. A pártvezetőség az ismeretes "Népszava" cikkben foglalt álláspontját erősítette meg, és változtatlanul az egész hitelélet teljes államosítását vagy teljes állami felügyelet alá helyezését kívánja a három éves terv sikere érdekében, mert a részleges államosítást nem tartja célravezetőnek.

15. Az SZDP vezetőségének és Tervbizottságának állásfoglalása a három éves terv pénzügyi feladatainak megoldásáról. Az MKP és SZDP határozatai 1944-1948. /Kossuth Könyvkiadó 1967./

A párt hangsúlyozza, hogy az államosítást megfelelően elő kell készíteni." 16

A Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének 1947. május 27-én kiadott közleménye¹⁷ egyértelműen ellenezte a nagybankok és a Nemzeti Bank államosítása kérdésében a szociáldemokraták vagylatos álláspontját. Félreérthetetlenül leszögezte az MKP, hogy a 3 éves terv sikeres végrehajtásához a három nagybank és a Nemzeti Bank azonnali államosítása szükséges.

A megye ipari és mezőgazdasági dolgozói körében osztatlan helyeslésre és harcos támogatásra talált a Kommunista Párt kezdeményezése. Megértették, hogy az ország - és benne Békés megye - továbbfejlődésének lehetősége rejlik. Ur és szegény egyaránt nagy érdeklődéssel figyelte és tárgyalta a harc kimenetelének eshetőségeit. A megye kommunistái bátran vállalták a Politikai Bizottság döntését, és eredményesen győzték meg a dolgozó parasztságot, különböző rétegeket, a munkásságot az MKP helyes politikájáról, mely politika a demokratikus vívmányok védelmét, a nép életkörülményeinek javítását jelentette. Le tudták szerezni az egyes helyeken jelentkező főlegmet a vagyondezmával kapcsolatban. Itt-ott az államosítás kérdésénél jelentkezett aggodalom, részint a jó-módi parasztok, részint a kispolgárság és a banktisztviselők körében. A társadalom ellenes erők igyekeztek

16. Népszava 1947. május 25. 2. oldal

17. Közlemény az MKP KV Pol.Biz. üléséről.

MKP és a SZDP határozatai 1944-48. 480-482. old.

ezt kihasználni és még néhol a munkásságra is nyomást próbáltak gyakorolni. Egyes gyártulajdonosok azzal agítottak a munkások között, hogy a bankok államosításával az üzemük nem kap hitelt, melynek racionalizálás, nagymérvű elbocsátás lesz a következménye. A kommunisták következetes politikai munkája nyomán sikerült minden dolgozó osztállyal és réteggel megértetni az államosítások szükségességét, a vagyondézma bevezetésének gazdasági jelentőségét. Ezt igazolja a május 12-én lezajlott vármegyei Törvényhatósági Bizottság ülése is. Néhány órával az ülés előtt az MKP megyei titkára és az összegyűlt elvtársak hét elvtársat - főképpen parasztokat - felkészítettek a felszólalásra gazdasági, politikai kérdésekből valamint az MKP május 9-i javaslataiból. A kommunisták felszólalása, s alapos indokokkal alátámasztott javaslataik meglepték az egész törvényhatóságot. Az érvek olyan meggyőzőek voltak a bankok államosítása, infláció, háborús vagyon, dézma stb kérdésében, hogy sem a felszólalásnál, sem a szavazásnál a kisközépártiak és szociáldemokraták nem merték kifejezni ellenvéleményüket. Így a vármegyei ülésen a megye 340.000 lakosa nevében egységesen foglaltak állást. E győzelem az egész megyében hozzájárult ahhoz, hogy a párt szervezetei még jobban megerősödtek, és tömegpolitikai befolyása tovább szélesedett. Megnyerték a dolgozók legszélesebb rétegeit, a tömegek felismerték, hogy a Kommunista Párttól várhatják minden gazdasági és politikai problémájuk megoldását.

Megértették: a harc a dolgozók érdekében, helyzetük javításáért folyik. A szervezett munkások álláspontja meg-
egyezett a párt törekvéseivel, de az SZDP politikája,
magatartása ingadozóvá vált, s e magatartással csak fé-
kezte a gazdasági, politikai célok megvalósítását. A dol-
gozók hangulata az év nyarán egyre bizakodóbb lett, ak-
tivitásuk fokozódott, bár a reakció korántsem adta meg
magát sem társadalmi, sem gazdasági, sem politikai síkon.

A hároméves terv előkészítése és a megyei koncepció kidolgozása

A nyári mezőgazdasági munkákat a dolgozók szorgalmasan végezték, és július végéig a gabonatermést betakarították. A termésátlag igen alacsony volt /a cséplés 3 hétig tartott/. A közellátási ellenőrök nem tudták ellátni feladatukat, mivel egy-egy ellenőrre 6 cséplőgép esett, s ez lehetővé tette, hogy a gazdák a cséplőmunkásokkal összejátszva rengeteg gabonát elrejtssenek. A gyenge termés a szegényparaszságot és az ellátatlanokat sújtotta elsősorban. Az előbbieknak épp hogy csak megtermett a fejadagjuk, de több ezefre volt tehető azok száma, akiknek még annyi sem termett. Az utóbbiak szívesen vettek volna gabonát, de a magas árak miatt nem juthattak hozzá. Az illetékes hatóság gyengeségét mutatta, hogy 150-180 Ft-os áron a gazdák és kereskedők nyíltan árusíthatták. Ennek következtében az ellátatlan lakosság hangulata egyre elkeseredettebbé vált. Nem kevésbé volt könnyebb az újgazdák és szegényparaszság helyzete sem, mert heteken át nem tudták megőrltetni kevés gabonájukat, s képtelenek voltak a földadó befizetésére. A megye egész lakosságát elkeserítette a kenyér rossz minősége.

A gabonatermés ilyen alakulása mellett némi kárpótlást jelentett a jobb kukorica- és cukorrépatermés, bár egyes helyeken az aszály és a jégkár ezeket is megtépázta.

Az egyre súlyosabbá váló gazdasági problémák megoldására, enyhítésére a megye kommunista vezetői, párttagsága tett lépéseket, követeléseikre fogatosítottak intézkedéseket az illetékes szervek. /Például az MKP Megyei Bizottsága követelésére több vagon burgonyát hozattak, hogy letörjék a magas árakat. Ez akkoriban a pesti áraknak mintegy kétszeresét tette ki. A nehézségek következtében a politikai munkát is fokozniuk kellett. Főleg a módos gazdák ellen kellett fellépniök erélyesen, akik a közellátás számára még prémiumos áron sem voltak hajlandók gabonájukat beadni. Ugyanakkor a nyári munkák befejezésének közeledtével ijesztően jelentkezett a munkanélküliség, számukra pedig az újabb munkaalkalmak előteremtésének kérdése. A politikai harc sikerét fémjelezte - a gazdasági problémák létezése mellett - egyik oldalon az a tény, hogy a megye lakossága bizott a hároméves terv sikeres megvalósításában, s hogy a közeljövőben történő nagyszabású beruházások a gondok nagyobbik felét megoldják. A másik oldalon pedig a választásokra való felkészülés volt, amelyben az MKP - kezdeti lemaradástól eltekintve, melynek oka a nyári mezőgazdasági munkák sűrűsége volt - mindegyik pártot megelőzte. Így a bizottságok megalakulásakor mind szervezeti, mind politikai téren felkészülten várta a választási küzdelmet. A megye 411 körzetéből 222 elnöki és 140 jegyzői pozíciót szereztek meg. A 3.427 számlálóbiztos közül a megyében 1.556 kommunista volt. A hat járási központi összeíró bizottságból: a szeghalmi, a szarvasi, a békési bizottság elnöke a kommunista párt tagja lett, míg két járásban a

Nemzeti Parasztpárt, egyben pedig a Szociáldemokrata Párt tagja került az elnöki tisztségbe.¹⁸ A választási harcban elért sikerek arra engedtek következtetni 1947 nyarán, hogy a párt szervezeti és politikai ereje nyomán, a közvélemény figyelme és hangulata az MKP-ra irányult, a vármegyében győzelmét várták.¹⁹ Nagy segítséget jelentett még a választási munkában az is, hogy Budapestről hét elvtárs érkezett erősítésnek, július 15-től a községi párttitkárok függetlenített státuszba kerültek. Felkészültek a munkára az agitátor illetve népnevelő csoportok is. A Megyei Tervhivatal vezetője a Megyei Tervbizottság elnöke egyaránt a Magyar Kommunista Párt tagja volt.

A bonyolult gazdasági és politikai feladatok megvalósítása mellett a Kommunista Párt megyei szervezetei kellő figyelmet és nagy energiát fordítottak a vármegye 3 éves tervének kidolgozására. Még javában folytak a nyári mezőgazdasági munkák, még égető közellátási problémák megoldásán fáradoztak, amikor konkrét feladatként jelentkezett a tervkoncepció kidolgozása, valamint a lakosság előtt való propagálása, a tömegek mozgósítása. Minden valószínűség szerint első ízben 1947. június 21-én Békéscsabán az MKP Békés megyei székházában ültek össze a két munkáspárt és a szakszervezetek képviselői a megyei 3 éves terv kidolgozása érdekében. /Ebből az időszakból fennma-

18 Az MKP megyei szervezete vezető testületének iratai: "a megyei titkár havi összefoglaló és időszakai jelentései"

radt iratok és jegyzőkönyvek igen hiányosak, tartalmukban is nagyon szűkszavúak. A szerző./

A "Jegyzőkönyv"²⁰ szerint mint az MKP az SZDP, valamint a szakszervezeti összekötő bizottsági ülés az említett 3 éves terv kérdése mellett a felállítandó Tervbizottság megalakítását is napirendre tűzte. A tárgy előadója Keleti Ferenc az MKP megyei titkára volt. Az ülésen tehát az MKP, az SZDP és a szakszervezet kezdeményezésére megalakult a megyei Tervbizottság, majd kijelölték a Főbizottságot és Albizottságokat. Az albizottságokat az alábbiak szerint csoportosították:

1. Mezőgazdasági Albizottság
2. Közlekedési Albizottság
3. Építési Albizottság
4. Szociálpolitikai Albizottság
5. Kulturális Albizottság
6. Szövetkezeti Albizottság
7. Pénzügyi Albizottság

Az összekötő bizottsági ülés határozatot hozott arról, hogy a következő ülésre meghívja a Független Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt képviselőjét, s ők is jelöljenek a bizottságokba tagokat. Az 1947. június 29-i ülés jegyzőkönyve az irányelvekre hivatkozva összeállította a szakkérdéseket, felosztották egymás között a tervjavaslat szempontjait, melyet július 1-ig kellett kidol-

20. Békés vármegye 3 éves terve: Alispáni iratok.

Alapszám: 12833/1947. XXI.3.a /D.1/ Békés megyei Levéltár

gozniuk. A különböző szakfeladatok felelősei, vezetői a következők lettek: /A Független Kisgazdapárt delegáltjai nem jelentek meg, de később sem kapcsolódtak be a Tervbizottság munkájába. /A szerző/

a./ Mezőgazdasági termelés és beruházási terv

Dr Révész Zoltán, Csicsely Pál

b./ Közlekedési terv

Nattán István és Bedő Pál mérnökök

c./ Villamosítási terv

Hild György mérnök

d./ Építési terv

Bedő Pál mérnök

e./ Szociális és egészségügyi terv

Hankó Mátyás

f./ Kulturális terv

Nagy János tanító

g./ Szövetkezeti terv

Hankó Mátyás

Az ülésen a küldöttek Szécsi Istvánt /MKP tag/ bízták meg a vármegyei Tervhivatal vezetésével.^{21.}

A tervhivatal igyekezett július hónap folyamán rendszeres munkát végezni, az albizottságok munkáját segíteni. Erre annál is inkább szükség volt, mert az egyes albizottsági tagok vidékiek voltak, az ülésekre való bejárásuk nehézségekkel járt. Az 1947. július 11-i ülésen azért az a döntés született, hogy a Tervbizottság dolgozza ki magát

a tervet, és az albizottságok javaslataikkal egészíthetik ki azt. A két nappal későbbi /jul. 13./ összbizottsági ülésen véglegesítették a szakbizottságokba beválasztottakat, továbbá a tervbizottság ismertetette feladatait, célját, működésének módját. Az Országos Központi Tervhivatal irányelvei a Megyei Tervhivatalt arra ösztönözték, hogy rövid határidőt adjon az egyes szakbizottságok 3 éves terveinek kidolgozásához, mivel azok véglegesítése ugyanis csak az Országos Tervhivatallal történt egyeztetés, jóváhagyás után történhetett meg. Így az egyes albizottságok, mint például a vasútközlekedési albizottság, 1947. július 18-ára már részletes 3 éves tervjavaslatot nyújtott be. Érdekes, hogy a vasútvonalak helyreállításának, illetve új vonalak megépítésének tervbeni elképzelései főbb vonalaiban követik a korábban kiadott agrárprogram vasúti és vízi közlekedési koncepcióját.

"Fentiek szerint javasolja a Bizottság, hogy az AEGV MÁV keretében lévő Békés állomásból kiindulólág Mezőberény, Köröstarcsa községek érintésével Körösladány állomásig /MÁV/ 0.76 m nyomtávú új vonal létesítenessék. Cca. 27.6 km hosszúsággal Köröstarcsánál és Körösladánynál a meglévő közúti hidak igénybevételével Körös átkeléssel, és mindkét helyen a már kiépítés alatt álló hajóállomáshoz csatlakozással. Mezőberényből a tervezett kikötőhöz esetleg 5 km hosszban szárnyvonal lesz építve. Az előző vonal a megye egyik leglakottabb és legintenzívebben termelő tányavilágát hozná közelebb, a körösi rakodóhoz és a MÁV fővonalakhoz és bekapcsoltatna az eddig meglévő és megépítés alatt lévő komoly ipari üzemekhez /cukorgyár, konzerv-

gyár, kendergyár, hűtőházak, textilgyárak és fonodák/. Mezőgazdasági termelvényeit közvetlen hajóba tudja rakni és négy körösi hajórakodón ki tudja használni a duzzasztás által rendelkezésre bocsátott és eddig elzárt hajózási lehetőségeket. Elvégzendő a II-III. tervében 3.600.000 Ft költségirányzattal."²²

A megyei Tervbizottság és annak albizottságai tehát már július első felében igyekeztek konkrét és részletes terveket összeállítani a megye újjáépítésére, továbbfejlesztésének fő irányaira, de a végleges tervmutatók és feladatok csak 1947. július 19-e után alakultak ki, mert Rajk László belügyminiszter a vármegyék /városok/ 3 éves tervjavaslatainak elkészítésére vonatkozó leirata, utasítása ekkor érkezett meg az alispánhoz.

A Nemzetgyűlés a 3 éves tervet elfogva törvényerőre emelte, és a tervgazdálkodás kezdetét 1947. augusztus 1-ben jelölte meg. A vármegye alispánjának 15 napon belül három példányban kellett sürgetés nélkül felterjesztenie a megye 3 éves tervét. A miniszteri utasítás egyben megadta azokat a megyére vonatkozó keretszámokat is, amelyekkel a saját erőforrásain túl gazdálkodhat. Az országos irányszámokból lebontott összegek reálisan tükrözik a vármegye gazdasági és társadalmi szerkezetét, és továbbfejlesztésének szükségszerű irányát.

22. Békés vármegye 3 éves terve. Alispáni iratok:
"Jegyzőkönyv" Békéscsaba 1947. júl. 18. Városházán
Alapszám: 12833/1947. XXI.3.a./95 /D.1/ Bm Levéltár

Néhány adat a 3 éves tervből:

1. Állattenyésztésre országosan: 6 millió Ft
ebből a megyében 180 ezer Ft-ot fordíthattak.
2. A mezőgazdaság gépesítésére országosan 277 millió Ft
ebből a megyére 14 millió Ft jutott.
3. A községek villamosítása országosan 100 millió Ft
ebből 6 millió Ft esett a vármegyére.
4. Lakásépítésre az országos 297 millió Ft-ból
11 millió Ft jutott.
5. Iskolák létesítésére országosan 40 millió Ft-ból
3 millió 420 ezer Ft-ot kapott a megye.
6. Szociális intézmények létesítésére az országos
45 millió Ft-ból 1 millió 600 ezer Ft került
a megyébe. /Részletes tervmutatókat lásd/²³

A miniszteri utasítás a költségvetési összegek mellett részletesen utal a vármegyében történő beruházásoknál, fejlesztéseknél a helyi sajátosságok jó kiaknázására, a gazdaságos /belterjes/ termelés fokozására, s nem utolsósorban a munkanélküliség felszámolására. Nagy körültekintéssel foglalkozik az egészségügyi helyzettel, a kulturális életben jelentkező problémákkal, az analfabétizmus felszámolásával.

A tervbizottság a központi tervkonceptió alapján állította össze a szakágazatok szerint az újjáépítés

23. Békés vármegye 3 éves újjáépítési terve: Állaspáni iratok. "Tárgy: A vármegyék /városok/ 3 éves tervjavaslatainak elkészítése. /Belügyminiszter 162.600/47.III.1. Alapszám: 12833/1947. XXI.3.a./95. /D.1./ Bm Levéltár

3 éves tervét, amelyet éves bontásban is kimutatott. A teljes tervdokumentum azonban nem készült el határidőre, vagyis a vármegyei Tervbizottság augusztus 1-én még nem rendelkezett kidolgozott szövetkezeti tervvel, a villamosítási terv is hiányos volt. Így a vármegye alispánja augusztus hónap folyamán sem tudta elküldeni a belügyminiszternek a teljes és részletes tervdokumentációt. Erre majd csak jóval később került sor - mint az az alispán december 9-i belügyminiszterhez írt jelentéséből kitűnik²⁴ - akkor is a szövetkezeti terv nélkül. A fennmaradt, de hiányos iratokból, törvjavaslatokból azonban minden dolgozó réteget érintő nagy és reális politikai, termelési, társadalmi célkitűzésekre következtethetünk, amelyekkel három év alatt átalekitották, új alapokra helyezték a megye gazdasági és társadalmi szerkezetét, életét.

A megyei Tervbizottság egyik legfontosabb feladata volt, hogy a mezőgazdasági 3 éves terv kidolgozásánál a megye sajátos mezőgazdasági termelési viszonyaihoz alkalmazkodó lehetőségeket vegye alapul. A végrehajtandó beruházások figyelembe vették a 3 év folyamán várható termésátlagok alakulását, az öntözés fejlesztéséből következő kerti vetemények, rizs vetésterületének növekedését.

24. Békés vármegye alispáni iratok: "Tárgy: Békés vármegye 3 éves tervjavaslatának elkészítése" - Alispáni jelentés: Hiv. 166.759/1947.III./ Alapszám: 12833/1947. XXI.3.a/95 /D.1/ Bm Levéltár

A költségvetés néhány adata is igazolja ezt.

- Évenként 250 vagon minőségi kalászos vetőmag 30 %-os felárának kifizetése állami hozzájárulás címén.
- Évenként 50 traktor és traktoreke beszerzése
/á: 40 ezer Ft/ 6 millió Ft
- Évenként 2-2 komoly gépjavító állomás beszerzése
/á: 300 ezer Ft/ 1.8 millió Ft
- Évenként 25 ezer g pétisó és 25 ezer g műtrágya beszerzési árához 30 %-os állami hozzájárulás
2.25 millió Ft
- Évenként 50 db 18 soros vetőgép
/á: 3500 Ft/ 525 ezer Ft
- Évenként 100 db mintatrágya-telep építése,
darabonként 500 Ft 150 ezer Ft
- Évenként 10.000 kh szikes talaj gépi erővel való megjavításához holdanként 400 Ft államsegéllyel való hozzájárulás 12 millió Ft
- Évenként 100 db siló építéséhez 50 %-os anyagi hozzájárulás /á: 2.500 Ft/ 750 ezer Ft
- Évenként 50 db szántóföldi kertészethez való vízszivattyú motor beszerzése /á: 10 ezer Ft/
1.5 millió Ft
- A vármegye területén lévő 70 legelő /községi, városi, társulati, közbirtokossági/ legelőjavítási és karbantartási munkatervéhez és költségvetéséhez állami hozzájárulás évenként és legelőnként
/á: 5000 Ft/ 1.5 millió Ft²⁵

A megye mezőgazdasági és beruházási tervének szer-
ves részét képezte az állattenyésztési terv is, mely
megjelölte a legfontosabb állatfajták /ló, szarvasmarha,
sertés, juh, baromfi/ előirányzott létszámát, fejlesztési
ütemét. Az állattenyésztés fejlesztésére fordított беру-
házások célja az volt, hogy átlagosan minden gazdára lega-
lább egy számos ígás állat jusson.

A költségvetés néhány főbb tétele az alábbiak szerint
alakult:

- Tanfaközpontokban állattenyésztő törzstenyészetek
részére apaistálló felépítése. Ezen fedeztetési
állomásokra azért van szükség, mert az apaállat
nevelésre szükséges vérszilárd apanyagot csak ta-
nyaközpontokban beszerezett törzstenyészetekkel
tudjuk elérni. Évenként 10 apaistálló kifutóval és
körmöző kalodával ellátva /a: 40 ezer Ft/

összesen: 1,2 millió Ft

- 30 földműves szövetkezetnél a törzstenyészet be-
szerzéséhez államsegély nyújtása. Beszerzendő vol-
na törzstenyészetenként 10 db tehén, 20 koca, 100
db anyajuh /30x10, 20x30 db/ összesen 1,56 millió
Ft, ebből állami segély /30 %/ 468 ezer Ft.
- Az állattenyésztést kedvelő újjgazdák és törpebirto-
kosok részére szükséges volna legalább 1.000 db
hasas üsző, 600 db mangolica koca és 1.000 db
anyajuh beszerzése. A felsorolt tenyészállatok á-
rából legalább 30 %-ot kellene az államkincstárnak
magára vállalnia. Összesen 1,86 millió Ft /30 %
558 ezer Ft/.

- Kisállattenyésztésünk fejlesztése érdekében a már jelenleg működő baromfikeltető központokon kívül szükségesnek mutatkozik még 10 baromfikeltető központ felállítása, 180 minta baromfitelep felállítása, 5 házinyúltelep felállítása, és 3 prémállattelep felállítása. Mindezek költsége: 2,5 millió Ft.²⁶

Az új földhöz juttatott gazdák számára 2.000 db nonius fajtájú kanca vásárlását vették tervbe /á: 6.000 Ft/ összesen 12 millió Ft-ért, állami segély formájában, melyet az újgazdák visszatérítenek.

A mezőgazdasági beruházásokkal egységben dolgozták ki a bekötőutak, a villamosítás, vasúti közlekedés stb. tervek költségvetési előirányzatait is.

A közlekedési tervbe beépítették mindazokat a beruházásokat is, amelyeket a vármegye költségvetésén túl az állami szervek hajtottak végre. Már az első tervévből hozzáfogtak a Ludad-Vizeszfás közötti 12 km-es vasúti vonalszakasz helyreállításához, mely 225 ezer Ft költséget jelentett. Új vonal építését kezverték 12 km hosszúságban Tótkomlós és Békéssámszon között 960 ezer Ft költség-előirányzattal. A közlekedési terv tartalmazta Békéssámszon - Hódmezővásárhely - Tiszapart mintegy 36 km-es 0,76 nyomtávú közforgalmi vasút építését is.

26. Békés vármegye 3 éves terve. Alispáni iratok /Tervdokumentációk/ A/alszám: 12833/1947. XXI.3. a./95 /D.1./ Békés megyei Levéltár

E vonal megépítését a Csongrád megyei Tervbizottság is szorgalmazta. A bekötő utak fontossági sorrendjében tervezte a bizottság /még az első tervévből/ a Füzesgyarmat - Kertészsziget 2,2 km-es út építését, az Őzed vasútállomás - Telkipusztá - Póhalom között 3,8 km hosszán. A közúti forgalom és az áruszállítások növelése érdekében az első tervévvél kezdődően irányozták elő az öcsödi híd újjáépítését, melyet Békés vármegye törvényhatósága és az állam együttesen hajtott végre. Tervfeladatok között szerepelt még a szeghalmi un. Temesváry híd helyén felállítandó provizórikus átkelő megépítése teljes egészében a vármegye költségvetéséből. A 43-as állami úton lévő szeghalmi-ördögárokai-Berettyó híd újjáépítését állami terv alapján kellett újjáépíteni, de ez a vármegye tervteljesítése és fejlődése szempontjából igen fontos beruházás volt. A hídépítési program összesen mintegy 1 millió 120 ezer forintot jelölt meg a beruházások kivitelezésére.

A vármegye villamosítására 6 millió Ft-ot terveztek. A keret mindenek előtt a hálózaton addig még be nem kapcsolt községek villamosítását vette figyelembe. Nagy segítséget jelentett a tervfeladatok végrehajtásában, hogy az állami szervek javaslatával összhangban a községek villamosítására szánt összegnek 60 %-át az állam fedezte, a 40 %-ot az érintett községeknek kellett finanszírozniuk. A vármegye építési tervének alapgondolata - az

országos előirányzatnak megfelelően - az volt, hogy a rendelkezésre álló keretből minél több lakást tudjanak felépíteni. A lakáshiány enyhítésére az első lépés volt a háborúban megrongálódott lakások helyreállítása, majd a fennmaradt összegből új lakások építése. Az tény, hogy Békés megye területén általában nem voltak nagyobb harcok, de a visszavonuló német és magyar alakulatok elég sok középületet, illetve azok berendezéseit megrongálták. Az építési terv költségvetését a vármegye szintén négy csoportra osztotta, mellyel a lakosság szociális, egészségügyi és kulturális felemelkedését kívánta elérni, tudatában annak, hogy az egész 3 éves terv sikerre e részterv végrehajtásától nem kevésbé függ. A gazdasági fejlődés nem nélkülözhetette a szakmailag, politikailag művelt és egészséges dolgozókat. Figyelembe vette az adott helyzetet és lehetőségeket, s ezekre alapozva osztotta szét a beruházási összegeket lakásépítésre, középítkezésre, orvosi és tanítói lakások megépítésére, illetve helyreállítására. A részletes kulturális terv összesen 3.503.300 Ft-ban /állami támogatással együtt/ állapította meg az új iskolák felépítését. Ez 60 tantármester és 36 tanítói lakás létrehozását jelentette három év alatt. Az iskolán kívüli oktatásra, kulturházak építésére, könyvtárakra, felszerelésekre stb. 900 ezer Ft-ot terveztek.

A vármegye szociális és egészségügyi 3 éves terve 10 új orvosi lakás, 23 egészségház, 2 napközi otthon,

37 csecsemőotthon és óvoda felújítását illetve felépítését irányozta elő összességében 7,51 millió Ft-tal.
/A fent említett adatokat lásd/²⁷

A megyei Tervbizottság mind a mezőgazdasági beruházásokat, mind a közlekedési és többi szakágazati terveket úgy állította össze, hogy az elsősorban a parasztság, főleg az újgazdák érdekeinek felelt meg, de kifejezte az egész vármegye társadalmának, gazdasági, kulturális felemelkedésének útját. A 3 éves terv - mint már korábban említettem - alapjában véve reálisan mérte fel a megye helyzetét, a tervmutatókat teljesíteni kellett, mint ahogy teljesítették is, azonban a tervfeladatok végrehajtásában számos problémát kellett leküzdeni, gazdasági, társadalmi, politikai területen egyaránt. A terv teljesítése nem volt tehát valami csodagyógyszer, a cél az volt, hogy évek folyamán a legelmaradottabb tanyacsoportok, községek az adott lehetőségeket kihasználva, megtegyék az első lépéseket a kultúra, a szociális és egészségügyi, valamint az életszínvonal területén a fejlettebb helységekhöz, városokhoz való felzárkózásra.

27. Békés vármegye 3 éves terve. Alispáni iratok /Tervdokumentációk/ Alapszám: 12833/1947. XXI.3. a./95
/D.1./ Békés megyei Levéltár
Vagy: "A megye 3 éves tervjavaslata, beruházás kérései és kimutatásai" MKP fond. 2. 55. ö.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma

Békés megye gazdasági, politikai és társadalmi
sajátosságai a tervidőszak alatt

A Tervbizottság 1947. nyarán és kora őszén igen körültekintő és alapos munkát végzett, hogy a vármegye 3 éves tervét beindíthassa, hogy a "Viharsarok" népe is véglegesen kiemelkedhessen az elmaradottság több évszázados mocsarából. Ennek ellenére a terv megvalósításának kezdete - a Tervbizottság, a főispáni hivatal erőfeszítései ellenére - késett, mert részint személyi problémák, részint szakember hiányában egyes szakágazatok tervei nem készültek el, vagy ha elkészültek, módosításra szorultak.

Az MKP-nak és a kommunista vezetés alatt álló megyei törvényhatósági szerveknek a 3 éves terv mellett igen bonyolult és szívos küzdelmet kellett folytatni gazdasági és politikai vonalon egyaránt. Az őszi munkák sikeres elvégzése szervesen kapcsolódott a beinduló terv sikeréhez, és nélkülözhetetlen eszköze volt az egyre sürgetőbb politikai kérdések megoldásának. A megye dolgozó parasztága nagy lendülettel fogott a talajelőkészítő munkákhoz, s az ősziek vetéséhez. Ezt azonban hátrányban akadályozta és fékezte az a jelenség, hogy nem tudták biztosítani a folyamatos üzemanyagellátást. Egyes helyeken ez napokra leállította a munkát. A Gazdasági Felügyelőség és a Termelési Bizottságok együttműködve igyekeztek javítani a helyzeten. Átmeneti eredményeket értek el, de

a benzinellátást még olyan áron sem tudták biztosítani, hogy a magáncélokat szolgáló luxus autókat leállították, benzinkészletüket az állam /kölcsön formájában/ igénybe vette. Az üzemanyaghiányon túl súlyos problémákat jelentett a búza vetőmag korlátozott volta. Minden község egynegyedét, legjobb esetben harmadát kapta meg az igényelt mennyiségnek. Oka az volt, hogy a kormány - országos érdekek miatt - 50 vagonra csökkentette a 250 vagonos megyei igénylést. A gazdák elszámoltatása sem hozott különösebb eredményt és enyhülést. A 15 holdon gazdálkodó parasztok mindössze 164 vagonnal szolgáltattak be búzát, s november hó folyamán hiányozott 5.060 vagon, melyet nem számoltak el. Az üzemanyag és vetőmaghiány csak növelte a spekulációs törekvéseket és árdrágításokat. 60-70-80 Ft-ot elkértek egy kh felszántásáért. A gazdasági élet minden területén fokozódott a drágulás. E nyomasztó helyzetben az újgazdák és szegényparasztok álltak helyt és tettek meg mindent az új termés érdekében. Búza fejadagjuk jelentős részét elvetették. 1947 végére Békés megye 506.000 kh szántójából 144.000 holdat vetettek be és 220.000 kh-t felszántottak a tavaszi vetések alá. Így az előírt terv mintegy 90-95 %-át teljesítették. Lemaradás a szeghalmi járásban mutatkozott az esőzések miatt. Békéscsaba is elmaradt a tervteljesítésben, melynek oka részint a ki- és betelepülés lebonyolítása, részint a negygazdák szabotázsja volt. A szabotázások abban jelentkeztek, hogy a búzavetés területét csökkentették a búza alacsony ára miatt, viszont más mezőgazdasági termékekért magasabb árat kér-

hettek, s a búzával való feketezés kockázatosabb volt számukra. Céljuk az volt, hogy a szegényparasztság ne kapjon vetőmagot, kenyéggondokkal küzdjön, ezáltal az újgazdákat és törpebirtokosokat gazdasági hatalmuk alá kényszerítsék. Mi sem igazolja ezt jobban mint az, hogy a molnárok és a pékek szándékosan rontották a kenyér minőségét a külön haszon érdekében. Egyik oldalon a 75 %-os kőőrlésű hófehér kenyeret szabadpiaci áron forgalmazták, másik oldalon a 68 ezer ellátatlan szűkös anyagi helyzeténél fogva szinte minden tápértéktől megfosztott ragacsot volt kénytelen fogyasztani. A párt minden erőfeszítése ellenére is csak lassú javulás mutatkozott, pedig a törvényhatóság számos internálást foganatosított több malomtulajdonos és egyes pékek ellen. Igen kemény harcot kellett folytatni a megyében a drágaság megszüntetéseért. Mind az élelmiszer, mind az iparcikkek árai jóval magasabbak voltak mint Budapesten. Igen kuszált és ellentmondásos helyzetet teremtett a feketezés és spekuláció nemcsak a gazdasági, hanem a megye társadalmi helyzetében is. A megye párttagsága és proletariátusa sem egyértelműen ítélte meg a kialakult problémákat, hiszen a kialakult drágaság legnagyobb mértékben a városi munkásságot, kisembereket és a falusi szegénységet érintette. Az újgazdák és törpebirtokosok a magas ipari cikkek árát kifogásolták, de ha kevés felesleges mezőgazdasági árut is tudtak vinni a piacra, még mindig hozzájutottak a számukra szükséges javakhoz. A megye lakosságának - túlnyomó többsége paraszti foglalkozású lévén - az említett feketezés és spekuláció kiki-

názása érdekévé vált, mivel 2 q burgonyáért egy kerékpárt tudott vásárolni, vagy 3 q csöves tengeriért egy pár elsőrendű csizmát kapott. A nagyfokú vásárlási láz természetesen az iparcikkek árainak emelkedését eredményezte. Az aszályos esztendő a búzatermés szempontjából nehézségeket támasztott az őszi munkák elvégzésében, de kárpótolta a parasztságot a cukorrépa jó terméseredménye. A sarkadi cukorgyár 21 ezer parasztgazdasággal kötött termelési szerződést répatermelésre, mely szerződés körülbelül 80-100 ezer parasztot érintett. A termelőkre átlagosan 200-600 q jutott, s ezért egy-egy termelő 2-6 ezer Ft-ot kapott.

A vármegyében mintegy 2 ezren foglalkoztak rizstermesztéssel /ebben főként a kommunista párttagok jártak élen/, akik ebből 5-50 ezer Ft-os jövedelembertettek szert. A megyei pártbizottságra beérkezett információs jelentések, jelzések is azt mutatták, hogy az egész drágulási hullám a parasztság jelentős részének kedvező feltételeket biztosított a vagyoni gyarapodására. Nagy mértékben változtatott életmódjukon, életszemléletükön, politikai magatartásukon is. Például Vésztő községben 1.126 újgazda közül 840 rendelkezett tehénnel, körülbelül 500-nak lova is volt. /Gyulaváriban a keroskedő 1 vagon zománcozott tűzhelyet hozatott, melyet két órán belül a parasztok elkepekedtek. Fültenuk szerint egynek nem jutott, aki barátjának 400 Ft felárat ígért, ha átadja neki a tűzhelyet. Sok gazda több mázsa - a gyártól kapott - cukorjérandóságát majdnem az utolsó kg-ig eladta 11-12 Ft-os áron azzal a

szándékkal, hogy majd cukorjegyet vált, és olcsóbban vásárolhatja meg. A "tollasodást" az is jól fémjelezte, hogy egy-egy lakodalomban 100-200 embernek terítettek ebédre. /Adatokat lásd/²⁸

Az árdrágítás elleni küzdelemmel kölcsönhatásban jelentkezett a reakció elleni fellépés is. A közmunkák igen vontatott üteme nem tudta felszívni a munkanélkülieket, számuk Békéscsabán elérte a 60 ezret, s jó táptalajnak bizonyult az elégedetlenség elterjesztése szempontjából. Háborús és inflációs rémhírek kaptak lábra, a Budapesten dolgozók, vagy beszerzési ügyben ottjártak közül antiszemitizmusra bűjtogattak. Ez utóbbit erősítették a parasztság körében a Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt jobboldali vezetői is. A politikai agitációs munka az adott komplikált és rendkívül bonyolult körülmények között, elsősorban a drágulási folyamat megállítására összpontosult, ezáltal megfékeztek a rémhírek nagyobb mérvű elterjedését is. A megyében a különféle suttogások nem öltöttek komolyabb méreteket. A párt felfigyelt az újjgazdák körében jelentkező politikai passzivitásra is. Múltán vetődött fel, hogy a demokratikus vívményok védelme és továbbfejlődése szempontjából a volt földnélküli agrárproletárok, szegényparasztek életkörülményeinek alakulása milyen politikai magatartást vált ki. A tanyát építő újjgazdák kezdtek elmaradni a párt rendezvényeiről,

28. MSZMP Békés megye Közigazgatási és Községpolitikai iratai 1946-1948. V. fond. 19. ö.e. 45-46.

magából a pártból is. Az igényesebbek a faluban is lakást tartottak fenn télire, egyszóval kezdték felvenni a jó-módú parasztság szokásait, életmódját. A parasztság egyes rétegeiben megindult kapitalizálódási törekvés elősegítette az apolitikus magatartás mellett a szovjetellenes hangulat felszítását. A jómódú, reakciós parasztok az ős folyamán jelentkezett gazdasági nehézségeket a Szovjetunió elleni uszításra használták fel. Pl. Janurik János 40 holdas kisgazda tanító fia egy szarvasi lakodalomban mondotta: azért nincs gyufa és petróleum, mert az oroszok a jóvátételben mindent elvisznek. Két hónap múlva kitör a háború, melyben az angolok győznek. Ekkor lesz csak jó világ Magyarországon. Ilyen és ehhez hasonló kijelentések, esetek voltak még Békésen, Vésztőn is többek között. Az ellenséges cselekvések és propaganda ellen a népi rendőrség valamint az államvédelmi hatóságok igen gyorsan és radikálisan léptek fel. Végössoron az őszi mezőgazdasági munkák sikeres teljesítésével, a reakciós szabotázsok elleni fellépéssel a gazdasági életben sikerült megállítani a drágulást mind az iparcikkekénél, mind a mezőgazdasági árúknál. Leszerelték a koalíciós pártok jobbszárnyának a Kommunista Párt elleni közhangulat elmérgesítését célzó törekvéseit /antiszemitizmus, szovjetellenesség/. Komoly erőfeszítéseket tettek a megye parasztsága körében kezdődő polarizáció helyes értelmezésére, ismerve ennek veszélyeit is. A politikai közhangulatban beállt változásban jelentős szerep jutott a párt irányításával szervezett kis- és nagygyűléseknek, a Szabad Föld téli esték mellett

a népnevelők minden helységekre kiterjedő agitációs és propaganda munkájának. Egy-egy községben vezető szerepet tettek szert, és formálták a falu politikai arculatát.

Ugyanakkor a párt megyei vezetése megállapította, hogy a dolgozók korántsem érzik és értékelik a 3 éves terv jelentőségét. Az agitációs munka ezen a területen érte el a legkisebb eredményt. Magát az ipari munkásságot sem lelkesítette kellő mértékben a propagált tervkonceptió, bár ehhez hozzájárult a foglalkoztatottság nem kielőgítő volta, a nyersanyagokban megmutatkozó ellátási zavarok. A termelési eredmények még így is növekedtek, de a munkaverseny-szellem kevésbé éreztette hatását.

A párt megyei szervezete sokrétű gazdasági, szervező és irányító tevékenysége nem maradt hatás nélkül a politikai életben. Minden nehézség ellenére képes volt arra, hogy a demokrácia védelmében az augusztusban történt választásokkor, és az azt megelőző választási harcban a megye társadalmának többségét megnyerje. A választáson nagy győzelmet aratott és a legerősebb párt lett a megyében az MKP. Micsém bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a Független Kisgazdapárt megyei szavazó táborának 47 %-át, a Szociáldemokrata Párt szavazóinak 26 %-át veszítette el. A Nemzeti Parasztpárt erősödött meg némileg a választásokon, de szervezetileg gyenge volt, nem rendelkezett megfelelő káderekkel, és így az elért sikerét

sem tudta megfelelőképpen kiaknázni. Az előbbi két párt jobboldali vezetőinek tevékenysége, akárcsak az ország más megyéiben, abban merült ki, hogy a koalíciós együttműködést tovább nehezítsék. Ugyanakkor a vereség kábultából feleszmélve rendezték soraikat és fokozták rágal-mazási kampányukat a Kommunista Párt ellen. A gazdaságban, a tervgazdálkodás beindításában, a közellátásban és más területeken megnyilvánuló nehézségekért a kommunis-tákat igyekeztek felelőssé tenni. Minden helytelen dön-tésük^{et}, a kiélezett osztályharcban elkövetett hibákat is igyekeztek mind hatékonyabban felhasználni ellenük. Ebben a propagandamunkájukban főleg az ingetagg középparasztság körében tudtak eredményeket elérni, a kulákság pedig to-vábbra is szilárd bázisnak bizonyult. Kétségtelen, hogy a vármegyében éppen az egyre bonyolultabbá váló gazdasági, társadalmi problémák megoldásában, a lakosság életkörülményeinek javításáért folyó küzdelemben bizonyos torzu-lások jelentkeztek. Néhány kérdésben ellentétes intézke-déseket hoztak, amely ellenkezett az MKP Központi Vezető-ség politikájával.²⁹ A megyében észlelt elégedetlenség-nek és kibontakozott ellenpropagandának azért volt átme-netileg kisebb-nagyobb táptalaja, mert kevés energiát fordítottak a népnevelők, agitátorok a három esztendő országos és megyei eredmények népszerűsítésére. Kissé gyanakodva vették tudomásul és figyelték az új- és régi gazdák módosodásának folyamatát. Nem ismerték fel, hogy

29. MKP megyei szervezet vezető testületének iratai:
MKP KV Szervező Bizottság /Bp. 1948. jan. 29./
SZB 48/180/ fond. 19. 12. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma

a parasztság jobb életkörülményeinek, munkafeltételeinek kialakulása a párt helyes politikáját tükrözte. Nem erősítették propagandamunkájukban: az MKP az egyetlen szövetségese és védelmezője a parasztságnak, s a középparasztság megnyeréséért is keveset tettek. A káros politikai lépések, nézetek felbukkanásának oka a "Vihar-sarok" agrárszocialista forradalmi programjának öröksége, részint a káderhiány és az MKP megyei Bizottsága nem elég hatékony ellenőrző s irányító munkája volt. A hibák ellenére is az MKP megyei szervezetei, a kommunista vezetés alatt álló vármegyei közigazgatási szervezete elővülhetetlen érdemeket szereztek Békés megye demokratikus fejlődésének kibontakoztatásában, virágzó mezőgazdaságának megteremtésében, a 3 éves újjáépítési terv teljesítésében és a dolgozó tömegek életszínvonalának emelésében. Ezt erősítették meg az MKP III. Békés megyei Konferenciájának határozatai is.³⁰ Országos viszonylatban az MKP a választási győzelmével megerősítette vezető helyét, a megyében is az első és a legerősebb párt lett. A megye fejlődése szempontjából meghatározó lett az a tény, hogy a bankok és a nagyobb üzemek államosításával az államhatolomban túlsúlyba került a társadalmasított szektor. Ez egyben a népi demokrácia győzelmét jelentette. A választási győzelem újabb célokat és feladatokat jelölt meg a vármegye kommunistái számára. Ezek egyaránt jelentkeztek a termelésben, a terv végrehajtásában, a koalíciós pártokkal való együttműködésben.

30. MKP megyei szervezet vezető testületének iratai.
"Az MKP III. Békés megyei Konferenciájának határozata"
/1948. jan.17/ fond. 19. 12. 6.e.
MKP Békés megyei Arch.

Kardinális kérdésnek tekintették a megye kommunista vezetői a termelés fokozását, a munkatermelékenység emelését, új munkamódszerek, találmányok bevezetését mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. A kommunistáknak kellett elsősorban élenjárniok a munka frontján, hogy példájukat a becsületes dolgozók kövessék, hogy megvalósuljanak a párt gazdasági, társadalmi, politikai célkitűzései. Ennek érdekében tovább kellett erősíteni a párt politikai, ideológiai és szervezeti egységét. A kommunisták nemcsak a termelésben jártak élen, hanem alapvető kötelességüknek tartották a tanulást is, hiszen a belső és külső reakciós erők meg-megújuló támadásaival szemben csak politikailag, a marxizmus-leninizmus-sal felvértezett párttag tudott fellépni. A tanulást megkövetelte a kommunistáktól az államhatalomban beállott változás is, mert további felelősséget rótt rájuk az önzagatási szervek még hatékonyabb, politikusabb vezetésében. A megye párt- és közigazgatási vezetése nagy figyelmet fordított a mezőgazdasági és ipari termelés felfrissítése mellett a nagykereskedelem káros hatásainak felszámolására, nagy erőket mozgósított a szövetkezeti mozgalom, a becsületes kiskereskedelem erősítésére. Minden eszközzel támogatták a megye egész területén, a Termelő-, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezetek létrehozását, valamint a már meglévők erősítését. Ezek közül a leghathatósabb támogatást a Földműves Szövetkezetek kapták. Az MKP megyei vezetése természetesen figyelembe vette a választások után kialakult reális politikai és társadalmi viszonyokat, az abban rejlő

lehetőségeket. Különösen fontosnak tartotta a Szociáldemokrata Párttal való együttműködést, a két párt ideológiai egységének és politikai célkitűzésének még jobb összehangolását. Helyes politikával baráti kooperálásra törekedett a Függetlenségi Frontba tömörült többi párttal is, hogy a vármegye összes közösségének és demokratikus érzelmi lakosságának problémáit, békés építő munkáját előmozdítsa. A párt további munkáját az is megkönnyítette, hogy ebben az időben rendeződtek külkapcsolataink a szomszédos baráti országokkal, és a több nemzetiségű Békés vármegyében még szorosabb együttműködés alakulhatott ki. /A ki- és betelepítésekkel járó kisebb zökkenők, ellentétek teljesen elsimultak./

A megyei pártkonferencia határozatai jó hatást váltottak ki a megye valamennyi társadalmi rétegében. Viszonylagos nyugalom jellemezte a politikai, társadalmi és gazdasági életet egyaránt. A Szociáldemokrata Párton belül megtörtént a jobboldali vezetők leváltása, sőt több egyén kizárása. A vármegye közvéleménye ezt természetes jelenségnek ítélte meg. A politikai pártok és társadalmi egyesültek egymással karöltve szervezték és ünnepelték meg az 1848-as forradalom 100 éves évfordulóját. A mezőgazdasági munkák minden területen zavartalanul folytak, az MKP kezdeményezésére egyes községek és városok termelői között megindult a munkaverseny. A termelés lendületét nem fékezték le számottevően olyan jelenségek sem, mint a késő tavaszi fagykár, a megye közellátásában jelentkező

problémák /kenyérellátás, petróleumhiány/. A termelési kedvet még az is elősegítette, hogy az újszászok és törpebirtokosok egyre nagyobb mértékben és mennyiségben jutottak kedvezményes vásárlási akciók során különféle vetőmagokhoz, állatokhoz a vármegye közigazgatási szerveinek Tervbizottsága támogatásával. Továbbá a mezőgazdasági terv végrehajtására engedélyezett összegeket zavartalanul használták fel időszakos bontásban, az egész megye mezőgazdasági beruházásaira. Az egészséges közhangulatot, a jó munkaeredményeket növelte az is, hogy a bekötőutak építése fennakadás nélkül folyt, valamint a tervezett keskeny nyomtávú vasútvonalak építése is gyors ütemben haladt.

Ugyanakkor nagy lépést tettek előre az egészségügyi és közművelődési terv sikeréért. Többek között megindult a tanyavilág egészségügyi szolgálatának kiépítése, a nép-egészségügyi mozgalom továbbfejlesztése. Közoktatásban sem jelentkeztek komolyabb problémák. Az iskolákban - kivéve ahol tanító hiány volt - mindenütt zavartalanul folyt a tanítás. A népi kollégiumok működése általában kielégítő volt a vármegyében.³¹

Mindezeket alátámasztja a vármegye alispánjának, dr Molnár Jenőnek jelentése is, amelyben dátummal vagy anélkül átfogó képet ad a 3 éves terv teljesítésének állá-

31. MKP Békés vármegye közigazgatási és községpolitikai iratai: Alispánijelentés. Tárgy: "A közigazgatás fokozottabb ellenőrzése" 3285/1948. ikt.sz. 19. fond. 45-46. ö. e. MSZMP Békés megyei Archivuma

sáról. A mezőgazdasági terv folyamatos végrehajtását prezentáló számok egyértelműen jelzik a megye mezőgazdasága belterjessé válásának folyamatát. Ugyanakkor a kialakuló új, szövetkezeti gazdálkodási forma csiréit is felfedezhetjük benne. A tervet éves bontásban - több, kevesebb adathányossággal - az alábbiakban összegezhetjük. A vármegyének juttatott tervhitelekkel nemesített vetőmagellátása az első tervévben 6.129 q búzát, 75 q őszi árpát, 80 q tavaszi gabonafőlet, 40 q kukoricát, 737 q holland import burgonyát, 571 q hazai burgonyát osztottak ki. A második tervév során már 6.463 q búza, 154 q őszi-árpa 112 q szőszös búkköny került kiosztásra. Műtrágyaakcióban az első tervévben 28 vagon szuperfosztást és 45 vagon pétisót, a második tervévben pedig 111 vagon szuperfoszfátot, 88 vagon pétisót juttattak a gazdáknak. A megye területén működő 15 faiskola részére 170.400 db facsemetét utaltak ki. A békési gyümölcsfaalany szaporító kísérleti telep gazdasági épületeinek helyreállítására és építésére, valamint mező- és kertgazdasági gépek beszerzésére az első évben 212 ezer Ft-ot, a második tervévben 295 ezer Ft-ot fordítottak. A harmadik tervév első negyedében az új és termőgyümölcsösök élő és holt felszerelésére 101 ezer Ft-ot investáltak be.

Az első tervévben kézi szikjavítást 506 holdon, gépi szikjavítást 712 holdon végeztek, a második évben kézzel 300 holdat, géppel pedig 202 hold szikkest javítottak fel 2.786.000 Ft-os költséggel /Békésszentandrás, Csabacsüd, Endrőd, Gyoma, Körösladány, Űcsöd, Szeghalom, Szervas,

társágában/. A legelőjavítások során az első évben Szarvas, Bélmegyer, Békéssámszon legelői részére, a második tervévben Füzesgyarmat, Gyoma, Gyula, Orosháza, Békéscsaba, a harmadik év első negyedében Nagyszénás, Csabacsüd, Gyoma, Szeghalom és Békéssámszon községek legelői felszrelésére fordítottak összesen 39.285 Ft-ot. Lótenyésztés érdekében az első tervévben Szarvason és Békéscsabán, a harmadik év első negyedében Békésen, Orosházán létesítettek mesterséges megtermékenyítő állomást.

A szarvasmarha, sertés és juhtenyésztés fellendítésére 756.374 Ft-ot fordítottak az első évben. A másodikban 481.686 Ft-ot használtak fel. Érdemes megfigyelni, hogy az első tervévben juttatott 756.374 Ft-ból 301 ezer jutott a kistenyésztőknek, és 278 ezer Ft-tal a Földműves Szövetkezeteket támogatták. A második tervévben viszont a 481.686 Ft-ból már 464 ezer Ft-ot adtak a szövetkezeteknek. Jelentős összegeket használtak fel az állami birtokok fejlesztésére is. Például az akasztópusztai gazdaság részére az első tervévben rizstelepítésre 100 ezer Ft-ot, épülethelyreállításra, vetőmagok, gép- és eszközvásárlásra 113.782 Ft-ot fordítottak. A második évben sertésfiaztató helyreállítására 35 ezer, a gép- és eszközbeszerzésre több mint 10 ezer Ft-ot adtak. A baromfiteenyésztés fellendítése céljából az első tervévben 5 községben 750 állatra /34 ezer Ft költséggel/ létesítettek baromfi törzstenyésztet. Hat községben 271 tenyészbaromfit osz-

tottak ki /6.233 Ft/. Az egész megye területén 110 ezer naposcsibét adtak ki 128 ezer Ft értékben. A keltető központ fejlesztésére 6.000 Ft-ot költöttek. A második évben 241 db tényészBaronfit és 22.226 db naposcsibét szállítottak szét a megyében, Monk keltetőgép javítására pedig 23.250 Ft-ot fordítottak. 13 községben óléptési segélyre összesen 67.800 Ft-ot irányoztak elő a harmadik év első negyedében. A mezőgazdasági terv végrehajtásában a II. évtől exponált kérdésnek tekintették a Földműves Szövetkezetek támogatását. Ekkor 95 ezer Ft-ot adtak istállók, magtárak, sertéshizlaldák, sertésfiaztatók helyreállítására, illetve építésére. A harmadik tervév első negyedében 50.200 Ft tervhitelt utaltak ki a nagy-gerendási, kétegyházi, gyulai, füzesgyarmati, dobozi és a békési szövetkezetek részére szarvasmarha hizlaldó istállók helyreállítására.

A szakszerű gazdálkodás továbbfejlesztése érdekében jelentékeny összegeket fordítottak a szakoktatásra. Így a gazda, illetve gazdaszonyképző iskolák építésére, felszerelésére két és fél év alatt 841 ezer Ft-ot juttattak. A megye mezőgazdasági szerkezetének helyes és arányos kialakításánál alapvető feladatok között szerepelt a gépesítés színvonalának növelése. A terv három éve alatt Békéscsaba alközpontot kapott, Békésen, Csorváson, Füzesgyarmaton, Gyomán, Kondoroson, Ókigyóson, Szarvason és Vésztőn - a tervhitelek segítségével - gépállomásokat létesítettek. A jelzett gépállomásokon gépek beszerzésére mintegy 6 millió 760 ezer Ft-ot használtak fel.

A gépállomásoknak 96 db traktort, 98 db traktorekét, 150 db szelektört, 8 db stabilmotort, 5 db borsó- és herefejtő gépet juttattak. /Lásd/³¹ A mezőgazdasági tervhitelek volumene, a teljesített és irányt adó tervmutatók már jelezték, hogy Békés megyében a demokratikus rend megszilárdulásával egyetemben, a belterjes gazdálkodás általánossá válása mellett fokozatosan - az újgazdák és a szegényparaszság egyes rétegeinél - kezdett gyökret verni a lenini szövetkezet gondolata. Kezdődött a földbérló szövetkezetek kialakításával, amely magával hozta a táblásgazdálkodás kialakításának igényét. 1948 őszén 426 kisbérló és újgazda kívánt ilyen formában gazálkodni 1.865 holdnyi területen. Az első igazi mezőgazdasági termelőszövetkezet Sarkadon alakult meg, az un. "feketeéri szövetkezet".³² A megye szinte valamennyi jelentős községéből csoportosan utaztak Sarkadra, hogy a helyszínen lássák és hasznosítsák majd az ott szerzett táblaművelési tapasztalatokat. Hatása kedvezően jelentkezett a további termelési munkák során. A párt agitációs munkájával elősegítette, hogy a dolgozó parasztság többsége /mind a szegény, mind a középparasztság/ megértse a tervszerű termelés előnyeit.³³ Az őszi és tavaszi munkák során egyre többen vették igénybe a gépállomások szolgáltatásait. Lassan-lassan kibontakozott a versenymozgalom is. Noha a megye paraszt-

31. MDP A megyei párt és állami szervek jelentései, levelei az /első/ 3 és 5 éves tervidőszakára szóló beruházásokról, azok felosztásából. 27. fond. 257. ó.e.

MSZMP Békés megyei Archivum

32. MDP Békés megyei Bizottsága: Agitációs és Propaganda Osztály iratai /1948. szept.18-1951.nov.20./ 27. fond. 123. ó.e. MSZMP Békés m. Archivum

33. U.o.

sága e verseny lényegét, jelentőségét nem ismerte fel, érdeklődése egyre jobban a szövetkezetek működésére irányult. Ebben nem kis szerepük volt a párt népnevelőinek, akik keskenyfilmvetítéssel egybekötve bizonyították be a szövetkezeti gazdálkodás előnyeit, a fejlődés egyedüli útját, mint a szocialista Magyarország megteremtésének egyik alapvető tényezőjét.³⁴

A párt és állami szervek mezőgazdasági tervfeladatok teljesítése mellett igen nagy figyelmet szenteltek az egész megye lakosságát érintő és a mezőgazdaság fejlődését is befolyásoló más tervkonceptiók megvalósítására is.

A három év alatt a közlekedés fejlesztésére /út, vasút-, hidépítésre, ill. újjáépítésre/ összesen 15.390.750 Ft-ot fordítottak. Az építkezési terv /kislakások, orvos- és tanító lakások, középületek/ megvalósítására 3.080.047 Ft-ot költöttek.³⁵

A tervhitelekéről, beruházásokról fennmaradt tervdokumentumok egyértelműen igazolják a megye gazdasági életének olyan szerkezeti átalakulását, amelyekben - több más megyét megelőzve - erőteljesen ösztönzik és a lehetőségekhez képest támogatják is a mezőgazdaság szocialista átalakulásának folyamatát. A szövetkezeti gazdálkodás iránti nagyfokú érdeklődés arra készítette a megye Tervhivatalának, a megye közigazgatási szervének vezetőit, hogy az adott keretből támogatást adjanak a sarkadi termelőszövet-

34. U.o.

35. MDP 4. Megyei Párt és állami szervek jelentései, levelei
27. ford. 257. o.e. MSZMP Békés M. Archivum

kezet példája nyomán megalakuló termelőszövetkezeti gazdaságoknak. Így a harmadik tervév első negyedében 34 termelőszövetkezeti csoportnak adtak 34 lovat, 138 db szarvasmarhát, 196 db sertést, 450 db juhot, 28 db kisgépet, épület javításokra pedig 27.300 Ft-ot. A megye ipari termelése szerényebb helyet foglalt el a teljes tervfeladatok megvalósítása terén. Az üzemek nyersanyag ellátása zavartalan volt. Több mint 6.000 munkanélkülit tartottak nyilván.³⁶ Felduzzadásuk egyik oka abban rejlett, hogy a korábban nem nyilvántartott, rejtett munkanélküliek kifogytak anyagi tartalékaikból, és a szakszervezet segítségével próbáltak elhelyezkedni. Az akkor még krónikusan jelentkező munkacsőproblémák ellenére a vármegye 18 államosított üzemekfokozta termelését. A termelés növekedését az üzemi pártszervezetek, szakszervezetek és más illetékes elvtársak következetes, szinte naponta szervező, agitációs munkája segítette elő. Támogatták az újítási kezdeményezéseket a nagyobb eredmények elérése érdekében, élen jártak a versenymozgalom kiszélesítésében, tömegmozgalommá váló kifejtésében. A megyei ipari 3 éves terv teljesítése terén kiemelkedett a békéscsabai Bohn gyár mint élüzem, amely a téglagyártásban versenyben állt az ország összes téglagyáráival. A textilüzemek egymás között álltak versenyben, egyéni és vállalati szinten egyaránt.³⁷

36. MDP Békés megyei Bizottsága: Titkári jelentések a KV-hoz /1949/ 2. fond. lo. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma

37. U.o.

Az ipari termelésben általánossá vált versenymozgalom hatással volt a mezőgazdasági termelésre. E területen is a kezdeti pangás után, egyre erőteljesebben bontakozott ki az egyéni termelők, közösségek és szövetkezeti gazdaságok közötti munkaverseny. Az egyéni versenyzők száma 1949 nyarán már meghaladta az 1.000 főt.³⁸ A párt, a népi szervek és képviselő testületek agitativ ráhatással nyomán egyre nagyobb méreteket öltött megyszerte a közösségek között egyes termelő ágazatokban folyó munkaverseny. Versenyeztek egymással többek között Gyula-Békéscsaba városok, Orosháza-Szarvas, Tótkomlós- Nagyszénás, Csorvás-Gádoros, Ennérd-Gyoma, Gerendás-Szentetornya, Szeghalom-Körösladány közösségek. Ugyanakkor versenyben állt 21 földművelésszövetkezet is, mely szintén a paraszti versenymozgalomhoz tartozott.³⁹

A megye munkássága, demokratikus érzelmi dolgozó parasztsága a gazdasági ölet frontján szilárdan kiállt és harcolt a párt politikájának megvalósításáért, harcolt a népi demokratikus forradalom győzelméért, a 3 éves terv határidő előtti teljesítéséért. Mind a tervdokumentumok, mind a párt és állami szervek hiteles anyagai tanúsítják, megőrzökitik, hogy a megye kommunistái, haladó erői sikeresen állták a reakciós és más retrográd erők meg-megújuló ellentámadásait, nyílt vagy burkolt formában jelentkező szabotázs-akcióit. A gazdasági építő munka során számos ideológiai, politikai és társadalmi problémát kellett

38. U.o.

39. U.o.

megoldaniuk. Az osztályharc éppen a gazdasági eredményekkel összefüggésben erősödött, mivel a megye társadalma jelentős részének életkörülményeiben alapvető változás állott be. A reakciós elemek, főként a klerikális reakció politikai, ideológiai fellépései a fennálló gondok, nehézségek oldaláról jelentkeztek. Ezeket még az is elősegítette, hogy egyes helyeken indokolatlanul bizalmatlanságot keltett a helyi szervek intézkedése a középbirtokos parasztság körében. "...középparasztság kérdésében még sok helyen hibák vannak, az elvtársak egyes helyeken a kulákokat középparasztnak, más helyeken a középparaszttot kuláknak tartják. Például Körösladány, ahol középparasztnak tartott kulákokat választottak be a DÉFOSZ vezetőségébe. Kiderült, hogy ennek van egy fogatja, amelyet szívesen ad oda az elvtársaknak fuvarra, nem kért érte pénzt, hanem az elvtársakledolgozzák a fuvar.

Tapasztalható még, hogy egyes helyeken a középparasztság megnyerését nem kapcsolják össze a kulákság elleni harccal.⁴⁰ A klerikális reakció a kulákság és az ingettag középparaszti rétegek megnyerésén túl a kulturális forradalmi vívmányok ellen indította meg az aknamunkáját. A diákokat és más fiatalokat igyekezett megnyerni, a leválasztani az ifjúsági szervezetekből /MOSZ, MADISZ/. Ennekoroktat szerveztek, sőt egyes községekben kísérletet tettek arra, hogy beékelődjenek a demokratikus

40. MDP Békés megyei Bizottsága. Agitációs és Propaganda Osztálya iratai. - Összefoglaló jelentések a KV-hez /1948. szept. - 1951. nov. 20/ 27. fond. 123. 6.e. MSZMP Békés megyei Archivuma

ifjúsági mozgalomba. Földváron a pap például felajánlotta a helyi EROSZ szervezetnek szolgálatait. Hajlandó volt az ifjúságot énekkarba szervezni azzal a feltétellel, hogy a harmónium miatt a lakásán taníthasson.⁴¹ A kommunisták, ifjúsági szervezetek, a helyi népi szervezetek a társadalmi élet minden területén nemcsak megvédték és tovább szilárdították pozíciójukat, hanem széleskörű ellenpropagandával kényszerítették meghátrálásra a retográd erőket, hiúsították meg a rénhírtérjesztők különféle mesterkedéseit. Az éles osztályharcban a kommunisták és az őket támogató baloldali erők megsemmisítő erejű csapását a megyében is a két munkáspárt egyesülésével szenvedték el a jobboldali politikai elemek, a klerikális reakció.

A két párt egyesülése a megye széles tömegeiben nagy érdeklődést keltett, ugyanakkor egyhangú támogatásra is talált. A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták egységbizottságai végrehejtették a jobboldali szociáldemokraták kizárását a SZDP-ből, a kommunisták pedig a tagkönyvcserével tisztították meg a pártot a korrupt és más kártékony elemektől. Az egyesülési konferenciákra mindenütt meghívták a demokratikus pártok képviselőit. Ezzel is hangsúlyozták, hogy az MDP a Függetlenségi Fronton belül velük, mint önálló prátokkal, továbbra is a legszorosabban kíván együttműködni. Az említett pártok emellett azt is megértették, hogy az MDP lett a legerősebb

párt, és a dolgozók javát szolgáló intézkedéseit, politikai és gazdasági céljait minden fórumon és pártközi megbeszéléseken végre tudja hajtani. A két párt egysülését párhuzamosan megtörtént a népi szervek megtisztítása a jobboldali elemektől. Valamennyi Nemzeti Bizottságban meghatározó politikai tényezők a Magyar Dolgozók Pártja tagjai lettek. A párt azzal is tovább erősítette pozícióját, hogy a megyei Nemzeti Bizottság határozata alapján az MNDSZ, MINSZ illetve EFOSZ részére is kiterjesztette a nemzeti bizottsági tagságot. Ezáltal nemcsak egyetlen politikai vezető erővé, hanem egyetlen hatalmi tényezővé vált a megyében az MDP. A párttagság önbizalmának növekedése, munkájának hatékonyabbá válása tette lehetővé az egészséges politikai légkör megteremtését, tudta megvalósítani a megye gazdasági életének stabilitását. A párt mindenre kiterjedő felvilágosító, meggyőző és politikai mozgósító akciója állította maga mellé a dolgozó tömegeket, aktivistái és népnevelői, valamint az őket támogató helyi népi szervek segítségével teljesítették a megye 3 éves tervét, a lakosság életszínvonalának emelését. Békés megye kommunistái: döntő többségében haladó gondolkodású munkásai, parasztsága és értelmisége mindvégig - az újjáépítés, stabilizáció, államosítások stb. nehéz időszakában - szilárd és következetes harcosai, támogatói voltak a megyében és az egész országban kezajló népi demokratikus forradalomnak. A megyei vezetés, a Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozata"⁴² szellemében cselekvő szűrte ki az ellenséges

42. A Magyar Kommunista Párt és SZDP határozatai 1944-1948. "A MDP programnyilatkozata" /1948.jun.12-14/ Kossuth Könyvkiadó 587-605.

elemek pánikkeltő manővereit. Minden rétegnek, minden munkaterületen részletesen magyarázták a programnyilatkozat pontjait. Arra mozgósította a megye dolgozóit, hogy minden eszközzel a szocialista társadalmi rend megvalósulásáért harcoljon, dolgozzon. Bátran hirdette: "...A Magyar Dolgozók Pártja a szocialista társadalomért küzd, melyben megszűnnek a kizsákmányoló osztályok, megszűnik embernek ember által való kizsákmányolása, elmosódnak a szövetséges dolgozó osztályok különbségei, az egyének boldogulása a közjó feltétele, a közérdek szolgálata az egyéni boldogulás útja, és a fejlődés a kommunizmus felé vezet."⁴³ A közvélemény e nyílt politikai agitáció eredményeként bizakodó hangulatban végezte munkáját. Egyedül a jómódú parasztság, a városi polgárság körében keltett pánikot az MDP politikája. Különösen a szocialista, sőt kommunista társadalmi rend megvalósításának perspektívája rémitette meg őket. Kisérletet tettek arra, főleg falun a politikailag elmaradottabb középparasztság között, hogy a föld államosításáról, kolhozok felállításáról szóló ellenagitációjukkal késleltessék a termelést, és szabotálják a párt programjának megvalósítását. Városokban az egyes önálló nagyobb egzisztenciák igyekeztek hasonló rémhirekkel zavart keltetni a lakosság körében. A reakció pánikkeltő akciói a megyében csak elszigetelten jelentkezett, komolyabb eredményeket nem ért el el sem a munkásság sem az újjazdák körében. Lényegében minden erőfeszítésük ellenére elszigetelődtek, majd a klerikális reakció mögé húzódva próbálták aknamunkájukat folytatni.

Az ideológiai, politikai és gazdasági fronton folytatott harc sikerei ellenére legszívesebben a klérus tartotta magát. Mindent megragadott annak érdekében, hogy a vallásos érzelmű tömegeket a népi demokrácia ellen használja fel. Békés megyében ugyan a katolikus lakosság és a papság aránya lényegesen kisebb volt mint más megyékben, de aktivitásukkal és sok esetben a protestáns egyházakra gyakorolt nyomásukkal számolnia kellett a párt és az állami szerveknek. Ez egyik legbonyolultabb és leghehezebb feladatnak bizonyult a forradalmi vármányok megvédése, erősítése mellett. A klerikális reakció nagyszabású offenzívája a párt és a tömegszervezetei ellen a megyében is az iskolák államosításának kérdésében indult meg. Mindszenty pünkösdi pásztorlevele volt a jeladás a megye papsága számára, hogy a támadás megindult.

A katolikus papság kis létszámának ellenére - így nagy tömegeket sem tudhatott maguk mögött - nagyfokú agresszivitásról tett tanúságot. Szószékéről, sekrestyékben és más helyeken éppen olyan sértő, durva és rágalmozó kijelentéseket használtak a kommunistákra, állami és népi szervekre, mint más többségében katolikus lakosú megyében. A pásztorlevelet a három város kivételével pünkösdi utáni vasárnap olvasták fel. Nem mindegyik pap fűzött hozzá kommentárt, mégis különféle rémhírek kaptak lábra a megyében, sőt más megyéből is szűrődtek be különféle híresztelések. Többek között az terjedt el,

hogy az államosítások után a leányok és fiúk egy osztályban tanulnak, sőt még közös WC-re is járnak. Nem tanítanak a németeket, a vallástani tanítást is eltörlik később. Az egyházi iskolák államosítását követi az egyház, majd a földek államosítása. Megszűnnek a különféle egyházi szolgáltatások /esketés, keresztelés, stb./. A rágalomhadjáratot az egyes papok kijelentései is fokozták. Például Fehér Lajos körösladányi esperes a következőket hangzottatta: "...Az állam ígéretet tett arra, hogy az egyházat, az elvett bitokok helyett megfelelően kártalanítani fogja, ezt az ígéretét elfelejtette betartani és még legelenőbb kötelességét sem teljesítette az iskolák karbantartásával és a hiányzó berendezési tárgyak pótlásáról sem gondoskodott. Az állam és az egyház között már voltak tárgyalások, de az állam olyan merev magatartást tanúsított, hogyha mi ezt teljesítenénk ez a követelés az egyház erőszakos megszűnését eredményezné."⁴⁴

A katolikus egyház nemcsak durva és sértő kijelentésekre szorítkozott, hanem intenzív szervező munkába kezdett. A szülőket és pedagógusokat igyekeztek összefogni titokban összehívott értekezleten, hogy tiltakozzanak az államosítás ellen, ilyen értelmű határozatokat fogadtak el velük.

Az MDP megyei szervezetei, az MMSZ és a különféle ifjúsági szervezetek /EPOSZ, MINSZ, SZIE/ bekapcsolódtak a papság által kifejtett ellenséges akciók leszerelésére, szétverésére.

44. MDP Békés megyei Bizottsága. Titkári jelentések /1949/
2. fond. lo. 6.e. MSZMP Békés megyei Archivuma

Az MDSZ szervezete által összehívott pedagógus vagy szülői értekezletekre mind a szülők, mind a pedagógusok elmentek, hiába tiltották meg a papok. A legnehezebb összecsapás a békéscsabai és a gyulai MDSZ szülői értekezletén volt. A hosszas és éles vitában a papok kértőlől maradtak alul, de a propaganda hadjáratuk az államosítás ellen továbbra is megmaradt. A párt és a Nemzeti Bizottságok az egyházi reakció teljes visszaszorítása és szétverése érdekében megalakították az egyházi iskolákat államosító előkészítő bizottságokat. Működésüket mindenütt támogatták a helyi pártszervek. A Vármegyei Nemzeti Bizottság ülése egyhangú határozatot hozott az iskolák államosítása mellett, majd azt követték a községek és városok Nemzeti Bizottságainak rendkívüli értekezletei, amelyeken valamennyi Nemzeti Bizottság /34/ egyhangúlag követelte az iskolák államosítását. A párt aktivistái, népnevelői a megye összes üzemében leszavaztatták a munkásokat, akik az államosítás mellett foglaltak állást, sőt az egész vármegye többsége az államosítás mellett volt. A pedagógus gyűléseken felszólaló, az egyházi iskolai tanítók bátrabbjai is az államosítások mellett álltak, a gyűlések hangulatáról azonban az is kiderült, hogy igen nagy volt azok száma, akik hívei az iskolák állami kezelésbe vételének, csak nyilatkozni nem mertek. A katolikus klérus makacsságát az is aláhúzza, hogy a megye protestáns papságát is befolyása alá akarta vonni.

Éppen ezért alapvető feladata volt az illetékes szervezeteknek, hogy a protestáns, de főleg az evangélikus papságot leválasszák a katolikus egyház oldaláról továbbá, hogy leállítsák a katolikusok aláírásgyűjtését. A református papság az iskolák államosítása kérdésében mérsékletet tanusított, sem ellene, sem mellette nem állt ki.

A párt és a Nemzeti Bizottságok agitációs és propaganda munkája nyomán sikerült meghátrálásra kényszeríteni a katolikus klérust, a megye más egyházi képviselőinek magatartását elhidegíteni a klerikális reakciótól, elsősorban Mindszenty személyétől. A megye tanítószolgálatának döntő többsége, valamint a lakosság legnagyobb része a párt és a kormány mellé állt. A Nemzeti Bizottságok és a közigazgatási szervek eredményes munkáját jelzi, hogy 89 különböző felekezeti pap nyilatkozatban ítélte^{el} Mindszenty hercegprímás tevékenységét, követelte leváltását. Kötelezték magukat, hogy a szószéken kiállnak a demokrácia vívmányai mellett.⁴⁵ A klerikális reakció és a mögötte meghúzódó külső és belső ellenforradalmi elemek teljes szétzüllesztése, felszámolása Mindszenty letartóztatásával következett be, s már Békés megyében a hívők között sem keltett nagyobb meglepetést, megdöbbenést.

Az MDP megyei szervezetei a politikai és ideológiai harc során sem feledkeztek meg a gazdasági építő munkáról, a 3 éves terv sikeres befejezéséről.

45. MDP Békés megyei Bizottsága. Agitációs és Propaganda Osztály iratai és jelentései. /1948. szept.18-1951. nov. 20/ 27. fond. 123. ó. e. MSZMP Békés m. Archivum

Bármilyen éles volt az ideológiai és politikai küzdelem a tömegek megnyeréséért, mindig jelen voltak a termelés legnehezebb területein. Támaszkodtak és erősítették a demokratikus erőket a párt politikája, ezen belül gazdaságpolitikai céljainak teljesítésében. A megye állami és közigazgatási valamint más tömegszervezeteivel egységben erősítették és fejlesztették a megye szövetkezeti gazdálkodásának kiteljesedését, bemutatták, propagálták a három és fél év alatt elért sikereket.

Az 1949-es országgyűlési választások után a megyében is végleg és visszavonhatatlanul vereséget szenvedett a reakció. A kommunisták és dolgozó tömegek figyelmüket a párt helyes politikája nyomán a teljesített 3 éves terv és a majd beinduló első 5 éves tervfeladatokra összpontosíthatták. Nagy népnevelő és agitátor apparátussal tették népszerűvé a tömegek előtt a szocializmus építésének útját. A helyes politikai és gazdaságpolitikai koncepciók mögött azonban már érződött a párton belül jelentkező frakciózás hatása. Békés megye dolgozóit, kommunistáit erőteljesen foglalkoztatta Vas Zoltán és Rajk László személye körül kialakult találgatások, vádaskodások.⁴⁶ A népi demokratikus forradalom győzelme, a gazdasági építőmunkában elért sikerek a lakosság életkörülményeiben beállt alapvető változás következtében a párt és állami szervek megyei vezetése, a párttagság, a dolgozó tömegek még nem érzékelték a politikában meginduló változást.

46. MDP Békés megyei Bizottsága. Agitációs és Propaganda Osztály. Jelentések. /1948-1951./ 27.fond.123.ő.e.
MSZMP Békés m. Arch.

FORRÁSANYAGOK

- MSZMP megyei szervezet vezető testületének iratai
MSZMP. 2. fond. 4. 6. 10. 12. 6. e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Párt és tömegszervezés iratai
MSZMP. 19. fond. 16. 17. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Pártpropaganda és agitációs iratok /jelentések/
MSZMP. 19. fond. 28. 32. 34. 43. 6. e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Közigazgatási és községpolitikai iratok
MSZMP 19. fond. 45. 46. 47. 48. 53. 54. 55. 57. 59. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Megyei kampányfeladatok iratai
MSZMP 19. fond. 68. 72. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Megyei Ipari Osztály iratai /levelek, jelentések/
MSZMP 27. fond. 251. 256. 257. 273. 276. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- MSZMP Megyei Agitációs és Propaganda Osztály anyagai
MSZMP 27. fond. 122. 123. 6.e.
MSZMP Békés megyei Archivuma
- Békés megyei Tervhivatal iratai 1947.
R. 1. Ltaz. 519. D.1.
Békés megyei Levéltár

- Békés vármegye 3 éves újjépítési terve
/Jegyzőkönyvek/ D.l.
Békés megyei Levéltár
- Békés vármegye 3 éves terve: Alispáni iratok
Alapszám 12833/1947. XII. 3. a./95.
Békés megyei Levéltár
- A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948.
Kossuth Könyvkiadó 1967.
- Békés megye 1944-1945-ben /Tanulmányok/
Kiadta: MSZMP Békés megyei Bizottsága - Békés
megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága
Békéscsaba 1975.
- Sorsforduló I-II. Iratok Magyarország felszabadulásának történetéhez 1944. szeptember 1945. április.
Budapest 1970.
- Békés megye gazdasági földrajza /Tanulmányok/
Kiadta: Békés megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága
Békéscsaba, 1974.
- Békés megye iskoláinak államosítása 1948.
/Tanulmányok, Emlékezések/
Békéscsaba 1974.

15-65/1975. blsz.

Tárgy: Szűcs Alajos
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Nagy Lajos elvtársnak
tszv. egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Szűcs Alajos: Békés megye kommunistái és dolgozó népe
a demokratikus átalakulásért és a 3 éves ujjaépítési terv sikeréért

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1976. jan. 5.

[Handwritten signature]

dékan

A kiadmány hiteles:

[Handwritten signature]
előadó

Kapták: Dr. Rácz János prof.
Dr. Nagy Lajos prof. társbiráló
tanszéki könyvtáros
tanszéki könyvtáros